

دویست و چهل نکته تکمیلی و مهم

حقوق جزای عمومی

نکته ۱- با تثبیت خون بها که در دوره سازش اختیاری مطرح شده بود، اصحاب دعوا ناگزیر بودند به مصالحه با یکدیگر تن در دهند. به همین خاطر دوره دادگستری عمومی که مصادف بود با مداخله مقامات دولتی در رسیدگی به جرایم، سازش اجباری نام گرفت.

نکته ۲- همانطور که از نام مکتب عدالت مطلق پیداست، این مکتب معتقد به اجرای عدالت است اعم از اینکه فایده ای بر آن مترتب باشد یا نباشد. کانت به عنوان یکی از بنیانگذاران این مکتب اصالت سودمندی مورد نظر بنتام را رد می کند.

نکته ۳- از نظر گراماتیکا دفاع اجتماعی جز بهبود جامعه از طریق اجتماعی کردن بزهکاران هدف دیگری ندارد و اصولاً هدف غایی حقوق کیفری از نظر گراماتیکا اعتلای فرد و بهبود وضع اوست و به نظر او این امر از طریق اقداماتی غیر از حقوق کیفری میسر می شود. از همین روست که از عقیده او تحت عنوان دفاع اجتماعی افراطی یاد می شود.

نکته ۴- مقصود از منابع صوری یا الزامی حقوق کیفری مواردی است که دادگاه ها در هنگام صدور حکم حق استناد به آنها را داشته و از نظر قانونی معتبر تلقی می شوند. البته آئین نامه در حقوق ایران نیز جزء منابع الزامی حقوق کیفری تلقی می شود.

نکته ۵- مطابق اصل قانونی بودن جرایم و مجازات ها؛ هیچ عملی جرم محسوب نمی شود مگر اینکه در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد.

نکته ۶- با اینکه به اعتقاد اکثر حقوقدانان مجمع تشخیص مصلحت نظام به هیچ وجه حق قانونگذاری ندارد، چرا که به موجب اصل ۱۱۲ قانون اساسی مهم ترین وظیفه این مجمع تشخیص مصلحت در مواردی است که مصوبات مجلس نگهبان خلاف موازین شرع یا قانون اساسی بداند؛ با این حال در مواردی مجمع تشخیص شورای اسلامی را شورای به تصویب قوانین جزایی نموده است از جمله قانون تشدید مجازات بدون اینکه اختلافی به او ارجاع شده باشد، مبادرت مرتکبین ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری و یا قانون مبارزه با مواد مخدر.

نکته ۷- بنام به عنوان یکی از بنیان گذاران مکتب اصالت فایده و یا مکتب کلاسیک حقوق کیفری عقیده داشت که فرد قبل از ارتکاب جرم، منافع و ضررهای ناشی از آن را در نظر می گیرد و اگر نفع آن بیشتر بود، مرتکب جرم می شود. و از معتقد بود مهم ترین راهکار برای پیشگیری از وقوع جرم این است که مجازات جرم ارتكابی باید به همین رو بود که گونه ای باشد که مرتکب سود و نفع خود را در عدم ارتکاب جرم بداند.

نکته ۸- مستند به ماده ۲ ق.م.ا.ج. جدید. لازم به ذکر است که قانونگذار در ق.م.ا.ج. جدید عبارت رفتار را که اعم است به کار برده است ولی با این حال به اشتباه آن را فقط شامل فعل و ترک فعل دانسته است. در حالی که در حقوق جزا رفتار اعم است از فعل، ترک فعل، فعل ناشی از ترک فعل و حالت از طرفی ایرادی که بر این ماده جدید وارد است اینکه همانند قانون سابق اقدامات تأمینی و تربیتی را در تعریف جرم نیاورده است.

نکته ۹- مستند به ماده ۲ ق.م.ا.ج. که چنین مقرر می دارد: هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است جرم محسوب می شود. لازم به ذکر است که ایرادی که بر تعریف قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ وارد بود بر این ماده نیز وارد است چرا که این ماده همان ماده ۲ ق.م.ا.ج. سابق در تعریف جرم، اقدامات تأمینی و تربیتی را نیاورده است و این در حالی است که ماده ۱ ق.م.ا.ج. جدید چنین مقرر داشته است: قانون مجازات اسلامی مشتمل بر جرایم و مجازات های حدود، قصاص، دیات و تعزیرات، اقدامات تأمینی و تربیتی، شرایط و موانع مسئولیت کیفری و قواعد حاکم بر آنهاست.

نکته ۱۰- مستند به ماده ۳ ق.م.ا.ج. جدید. قلمرو دریایی بر حسب عرف بین المللی شامل بنادر، اسکله ها، تأسیسات بندری و آب های ساحلی می باشد. از طرفی به موجب ماده ۳ قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان مصوب ۷۲: آب های واقع بین خط مبدأ دریای سرزمینی و قلمرو خشکی و هم چنین آب های واقع بین جزایر

متعلقه به ایران که فاصله آنها از یکدیگر از دو برابر عرض دریای سرزمینی تجاوز نکند جزء آب های داخلی محسوب می شوند و تحت حاکمیت جمهوری اسلامی ایران می باشند. از سوی دیگر عرض دریای سرزمینی ایران ۱۲ مایل می باشد.

نکته ۱۱ - در واقع در مصونیت سیاسی علی رغم اینکه جرم در قلمرو حاکمیت یک کشور اتفاق افتاده ولی به جرم شخص دارای مصونیت سیاسی در کشور متبوع مجرم یا همان کشور فرستنده رسیدگی می شود. (ذیل ماده ۳ ق.م.ا).

نکته ۱۲ - به موجب ماده ۸ قانون نظارت دولت در دریاها مصوب ۱۳۱۳ رسیدگی به جرایم ارتكابی در کشتی های جنگی خارجی از صلاحیت دولت ایران خارج است. در واقع این امر استثنایی بر اصل صلاحیت سرزمینی مذکور در ماده ۳ قانون مجازات اسلامی است.

نکته ۱۳ - ماده ۴ ق.م.ا. اسلامی نیز در واقع بیانگر اصل سرزمینی بودن قوانین جزایی است و برخی از حقوقدانان آن را اصل صلاحیت سرزمینی عینی نامیده اند. جرایم مقید، مرکب و مستمر به گونه ای هستند که توانایی واقع شدن در دو یا چند جای مختلف را دارند از این رو هرگاه قسمتی از این جرایم و یا در جرایم مقید نتیجه آن در قلمرو ایران واقع شود در حکم جرم واقع شده در ایران است.

نکته ۱۴ - مستند به ماده ۵ ق.م.ا. جدید لازم به ذکر است که موارد مذکور در بند پ این ماده با توجه به اصل قانونی بودن جرایم و مجازات ها حصری و مواردی را که در این بند ذکر نشده است در بر نمی گیرد. این بند چنین مقرر داشته است: جعل مهر، امضاء، حکم، فرمان یا دستخط رسمی رئیس جمهور، رئیس قوه قضائیه، رئیس و نمایندگان مجلس شورای اسلامی، رئیس مجلس خبرگان، رئیس دیوان عالی کشور، دادستان کل کشور، اعضای شورای نگهبان، رئیس و اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام، وزراء یا معاونان رئیس جمهور یا استفاده از آنها. از این رو با توجه به این بند، جعل موارد مذکور در این بند در خصوص رئیس دیوان محاسبات و یا هر سازمان دیگری که در این بند ذکر نشده است و هم چنین اعضای مجلس خبرگان رهبری مشمول این ماده نمی گردد ولی بایستی توجه داشت که همین موارد در صورت ارتكاب از سوی یک ایرانی در خارج از قلمرو حاکمیت ایران به موجب ماده ۷ ق.م.ا. جدید طبق قوانین ایران قابل محاکمه و مجازات است.

نکته ۱۵ - مبنای اصل صلاحیت شخصی منفعل تابعیت بزه دیده است که در ق.م.ا. ۱۳۷۰ پیش بینی نشده بود در حالی که در ق.م.ا. جدید این اصل در ماده ۸ پیش بینی شده است. این ماده چنین مقرر می دارد: هرگاه شخص غیر ایرانی در

خارج از ایران علیه شخصی ایرانی یا علیه کشور ایران مرتکب جرمی به جز جرایم مذکور در مواد قبلی شود و در ایران یافت شود و یا به ایران اعاده گردد، طبق قوانین جزایی جمهوری اسلامی ایران به جرم او رسیدگی می شود مشروط بر اینکه: الف- متهم در جرایم موجب تعزیر در محل وقوع جرم، محاکمه و تبرئه نشده و یا در صورت محکومیت، مجازات کلاً یا بعضاً درباره او اجرا نشده باشد. ب- رفتار ارتكابی در جرایم موجب تعزیر به موجب قانون جمهوری اسلامی ایران و قانون محل وقوع، جرم باشد.

نکته ۱۶ - ماده ۵ قانون مجازات اسلامی بیانگر اصل صلاحیت واقعی یا اصل صلاحیت حمایتی قوانین جزایی است که به موجب آن جرایمی که در خارج از قلمرو حاکمیت ایران از سوی افراد اعم از ایرانی یا غیر ایرانی علیه حاکمیت و کلیت نظام جمهوری اسلامی ایران واقع می شود یا به نحوی منافع عالیه حکومت و کشور و یا تمامیت ارضی و استقلال آن و یا تمامیت سیاسی و نظامی و اقتصادی کشور لطمه وارد می آورد مطابق قانون داخلی مورد تعقیب و رسیدگی قرار می گیرد.

نکته ۱۷ - مستند به ماده ۵ ق.م.ا جدید از آنجایی که در خصوص قوانین جزایی اصل قانونی بودن جرم و مجازات و اصل تفسیر به نفع متهم حاکم است و از طرفی اصل صلاحیت واقعی به عنوان استثنا بر اصل سرزمینی بودن قوانین جزایی پذیرفته شده است لذا موارد مذکور در ماده ۵ از جمله بند پ این ماده را باید به همان موارد محدود کرد و در مورد سایر جرایم جاری ندانست.

نکته ۱۸ - با توجه به بند ث ماده ۵ ق.م.ا جدید که در این بند برخلاف بندهای ب، پ و ت این ماده صرفاً جعل اسکناس رایج یا اسناد تعهد آور بانکی ایران و هم چنین جعل اسناد خزانه و اوراق مشارکت صادره یا تضمین شده از طرف دولت یا تهیه یا ترویج سکه قلب در مورد مسکوکات رایج داخل از سوی شخص بیگانه در خارج از قلمرو حاکمیت ایران قابل محاکمه و مجازات طبق قوانین جزایی ایران است و استفاده از اسناد جعلی مذکور در این بند از سوی بیگانه با توجه به اصل قانونی بودن جرایم و مجازات ها قابل محاکمه و مجازات طبق قوانین جزایی ایران نیست.

نکته ۱۹ - با توجه به ماده ۷ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: علاوه بر موارد مذکور در مواد فوق هر یک از اتباع ایران در خارج از کشور مرتکب جرمی شود در صورتی که در ایران یافت شود و یا به ایران اعاده گردد طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران محاکمه و مجازات می شود. مشروط بر اینکه: الف- رفتار ارتكابی به موجب قانون جمهوری اسلامی ایران جرم باشد. ب- در صورتی که جرم ارتكابی از جرایم موجب تعزیر باشد، متهم در محل وقوع جرم محاکمه و تبرئه نشده

یا در صورت محکومیت مجازات کلاً یا بعضاً درباره او اجرا نشده باشد. پ- طبق قوانین ایران موجبی برای منع یا موقوفی تعقیب یا موقوفی اجرای مجازات یا سقوط آن نباشد. لذا با توجه به بند پ قانونگذار قاعده منع محاکمه و مجازات مجدد را صرفاً در جرایم تعزیری پذیرفته است و در جرایم حدی، قصاص یا دیه در هر صورت حتی در صورت محاکمه شدن در خارج از ایران، در صورتی که شخص در ایران یافت شود یا به ایران اعاده شود طبق قوانین ایران محاکمه و مجازات می شود.

نکته ۲۰- مستند به ماده ۷ ق.م.ا جدید. در این ماده بر خلاف قانون سابق این اصل مشروط و مقید به شرایطی شده است که عبارتند از: ۱- رفتار ارتكابی به موجب قانون جمهوری اسلامی ایران جرم باشد. ۲- در جرایم موجب تعزیر، اصل منع محاکمه و مجازات مجدد رعایت شده باشد. به عبارت دیگر در محل وقوع جرم قبلاً محاکمه یا تبرئه نشده و یا در صورت محکومیت حکم کلاً یا بعضاً درباره او اجرا نشده باشد. ۳- طبق قوانین ایران موجبی برای منع یا موقوفی تعقیب یا موقوفی اجرای مجازات یا سقوط آن نباشد.

نکته ۲۱- مستند به ماده ۸ ق.م.ا جدید. این ماده بیانگر اصل صلاحیت شخصی منفعل یا اصل صلاحیت مبتنی بر تابعیت بزه دیده است. برای رسیدگی به جرم شخص بیگانه به موجب این ماده باید شخص در ایران یافت شود یا طبق قواعد استرداد مجرمین به ایراد اعاده گردد. از طرفی صرفاً در جرایم موجب تعزیر لازم است که اصل مجرمیت متقابل وجود داشته باشد ولی در خصوص جرایم مستوجب حد، قصاص و دیه چنین شرطی لازم نیست. از طرفی قانونگذار ایران به طور کلی اصل منع محاکمه و مجازات مجدد را صرفاً در جرایم تعزیری پذیرفته است و نه حدی، قصاص و یا دیه.

نکته ۲۲- مستند به ماده ۹ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: مرتکب جرایمی که به موجب قانون خاص یا عهدنامه ها و مقررات بین المللی در هر کشوری یافت شود در همان کشور محاکمه می شود، اگر در ایران یافت شود طبق قوانین جزایی جمهوری اسلامی ایران محاکمه و مجازات می شود.

نکته ۲۳- مستند به صدر ماده ۱۰ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: در مقررات و نظامات دولتی مجازات و اقدامات تأمینی و تربیتی باید به موجب قانونی باشد که قبل از وقوع جرم مقرر شده است. با توجه به صدر ماده ۱۰ ق.م.ا جدید و عبارت در مقررات و نظامات دولتی، باید قاعده عطف بماسبق نشدن قوانین جزایی را صرفاً در جرایم تعزیری پذیرا باشیم و در خصوص سایر جرایم با توجه به رأی وحدت رویه سال ۶۵ دیوان عالی کشور این اصل در قوانین الهی از جمله حدود و قصاص و دیات جایگاهی نداشته و این قوانین در هر صورت عطف بماسبق می شوند.

نکته ۲۴- مستند به ذیل ماده ۱۰ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد:... لکن چنانچه پس از وقوع جرم قانونی مبنی بر تخفیف یا عدم اجرای مجازات یا اقدام تأمینی و تربیتی یا از جهاتی مساعد تر به حال مرتکب وضع شود نسبت به جرایم سابق بر وضع آن قانون تا صدور حکم قطعی مؤثر است.

نکته ۲۵- مستند به ماده ۱۰ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: در مقررات و نظامات دولتی مجازات و اقدامات تأمینی و باید به موجب قانونی باشد که قبل از وقوع مقرر شده است و مرتکب هیچ رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل را نمی تربیتی توان به موجب قانون مؤخر به مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی محکوم کرد. لذا صدر این ماده همانند ماده ۱۱ ق.م.ا سابق اصل عطف به سابق نشدن قوانین جزایی را صرفاً در جرایم تعزیری پذیرفته است. - از این رو رأی وحدت رویه شماره ۴۵- مورخه ۶۵/۱۰/۲۵ همچنان اعتبار حقوقی دارد. رأی چنین مقرر می دارد: ماده ۶ قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب مهر ماه ۶۱ که مجازات و اقدامات تأمینی و تربیتی را بر طبق قانونی قرار داده که قبل از وقوع جرم وضع شده باشد منصرف از قوانین و احکام الهی از جمله راجع به قصاص می باشد که در صدر اسلام تشریح شده اند.

نکته ۲۶- مستند به بند ب ماده ۱۰ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: اگر مجازات جرمی به موجب قانون لاحق تخفیف یابد قاضی اجرای احکام موظف است قبل از شروع به اجرا یا در حین اجرا از دادگاه صادرکننده حکم قطعی اصلاح آن را طبق قانون جدید تقاضا کند. محکوم نیز می تواند از دادگاه صادرکننده حکم تخفیف مجازات را تقاضا نماید. دادگاه صادرکننده حکم با لحاظ قانون لاحق مجازات قبلی را تخفیف می دهد. مقررات این بند در مورد اقدام تأمینی و تربیتی که در مورد اطفال بزهکار اجرا می شود نیز جاری است. در این صورت ولی یا سرپرست وی نیز می تواند تخفیف اقدام تأمینی و تربیتی را تقاضا نماید.

نکته ۲۷- مستند به بند ب ماده ۱۰ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: اگر مجازات جرمی به موجب قانون لاحق تخفیف یابد قاضی اجرای مجازات موظف است قبل از شروع به اجرا یا در حین اجرا از دادگاه صادرکننده حکم قطعی، اصلاح آن را طبق قانون جدید تقاضا کند. محکوم نیز می تواند از دادگاه صادرکننده حکم تخفیف مجازات را تقاضا کند. دادگاه صادرکننده حکم با لحاظ قانون لاحق مجازات قبلی را تخفیف می دهد. مقررات این بند در مورد اقدامات تأمینی و تربیتی که در مورد اطفال بزهکار اجرا می شود نیز جاری است. در این صورت ولی یا سرپرست وی نیز می تواند تخفیف اقدام تأمینی و تربیتی را تقاضا نماید. لازم به ذکر است که با وجود این بند از ماده ۱۰ که لاحق محسوب می شود بند ۷ ماده ۲۷۲ ق.آ.د.ک که مورد مذکور را از موجبات اعاده دادرسی دانسته است نسخ ضمنی می شود.

نکته ۲۸ - صدر ماده ۱۱ ق.م.ا جدید چنین مقرر داشته: ... لکن چنانچه پس از وقوع جرم، قانونی مبنی بر تخفیف یا عدم اجرای مجازات یا اقدام تأمینی و تربیتی یا از جهاتی مساعدتر به حال مرتکب وضع شود، نسبت به جرایم سابق بر وضع آن قانون تا صدور حکم قطعی موثر است. از طرفی ماده ۱۱ این قانون چنین مقرر می دارد: قوانین زیر نسبت به جرایم سابق بر وضع قانون فوراً اجرا می شود.

الف- قوانین مربوط به تشکیلات قضایی و صلاحیت. ب- قوانین مربوط به ادله اثبات دعوی تا پیش از اجرای حکم. ج- قوانین مربوط به شیوه دادرسی. ت- قوانین مربوط به مرور زمان.

نکته ۲۹ - مستند به تبصره ماده ۱۱ ق.م.ا جدید ماده ۱۱ چنین مقرر می دارد: قوانین زیر نسبت به جرایم سابق به وضع قانون، فوراً اجرا می شود: ... ب- قوانین مربوط به ادله اثبات دعوی تا پیش از اجرای حکم. تبصره- در صورتی که در مورد بند ب حکم قطعی صادر شده باشد، پرونده برای بررسی به دادگاه صادر کننده حکم قطعی ارسال می شود.

نکته ۳۰ - منظور از اصل صلاحیت شخصی منفعل مواردی است که مجنی علیه یک جرم در خارج از ایران یک تبعه ایرانی باشد که این امر در قانون مجازات اسلامی پیش بینی نشده است.

نکته ۳۱ - تفسیر مضیق و عطف بماسبق نشدن قوانین کیفری هر دو از نتایج منطقی اصل قانونی بودن جرم و مجازات است. مقصود از تفسیر مضیق، تفسیر به نفع متهم در موارد سکوت و اجمال قانون است و مقصود از عطف بماسبق نشدن قوانین جزایی این است که اثر قانون نسبت به آینده است و نسبت به گذشته اثر ندارد مگر در موارد استثناء.

نکته ۳۲ - عوامل موجهه جرم یا اسباب عینی عدم مسئولیت مثل دفاع مشروع، امرآمر قانونی و ... از فاعل رفع تقصیر می کند و هیچگونه مسئولیتی اعم از مدنی و کیفری برای شخص مرتکب باقی نمی گذارد و مانند آن است که فرد اصلاً مرتکب آن جرم نشده است.

نکته ۳۳ - به موجب ماده ۱۱ ق حمایت از کودکان بدون سرپرست مصوب ۱ اسفند ۵۳: وظایف و تکالیف سرپرست و طفل تحت سرپرستی او از لحاظ نگهداری، تربیت و نفقه و احترام نظیر حقوق و تکالیف اولاد و پدر و مادر است.

نکته ۳۴ - قانونگذار برای هر جرم یک یا چند مجازات تعیین کرده که اجرای آن فقط به موجب حکم قطعی دادگاه ممکن است. این مجازات ها اصلی اند از این حیث که ضمانت اجرایی امر و نهی قانونگذار است و تابع مجازات دیگری نیستند

و به طور کلی برای هر جرم یک یا چند مجازات اصلی در نظر گرفته شده که همه یا برخی از آنها باید اعمال شوند مثل ماده ۵۰۲ ق.م.ا. مجازات تتمیمی مجازاتی است که به مجازات جرم اصلی افزوده می شود و علاوه بر اینکه باید در دادنامه ذکر شود، هیچگاه به تنهایی مورد حکم قانونگذار قرار نمی گیرد زیرا مجازات های مذکور مجازات اصلی جرم را باید تکمیل کند. مجازات تتمیمی (تکمیلی) یا اختیاری است یا اجباری. مجازات تکمیلی اختیاری در ماده ۱۹ ق.م.ا. پیش بینی شده که قاضی در اعمال آن در صورت وجود شرایط اختیاری است. مجازات تکمیلی اجباری که قاضی باید آن را اعمال کند نیز در ق.م.ا. پیش بینی شده است مثل ضبط اشیاء و اموالی که یا از جرم تحصیل شده و یا وسیله ارتکاب جرم بوده مثل اموال بدست آمده از راه تکدی و کلاشی موضوع ماده ۷۱۲ ق.م.ا. از این رو هر سه مورد در ق.م.ا. پیش بینی شده است.

نکته ۳۵- مقصود از جرم مستمر جرمی است یا به عبارتی فعل و ترک فعلی است که در طول زمان استمرار دارد و به دو دسته تقسیم می گردد که فقط یکی از آنها جرم مستمر به معنای واقعی کلمه می باشد و دیگری جرمی آنی است. جرم مستمر پیاپی جرمی است که در طول زم آن استمرار دارد و مبین قصد سوء و مستمر فاعل است. در حالی که جرایم مستمر دائم جرایمی هستند که عناصر تشکیل دهنده آن در زمانی معلوم و یکباره فراهم می شوند و آنچه استمرار دارد آثار جرم است و لذا این جرم جرمی آنی است.

نکته ۳۶- در جرایم آنی و جرایم مستمر دائم اگر حکم محکومیت قطعی از دادگاه صادر شد رسیدگی مجدد بنا به همان دلایل دیگر ممکن نیست. ولی در جرایم مستمر چون فعل مجرمانه مبین بیان اراده ارتکاب است، پس از قطعیت محکومیت اولیه، تعقیب و رسیدگی و محکومیت مجدد امکان پذیر است چون هنوز قصد مجرمانه فاعل دلالت بر ارتکاب جرم دارد و گویی در هر لحظه این جرم در حال ارتکاب است.

نکته ۳۷- جرم مطلق که در برابر جرم مقید قرار می گیرد عبارت از جرمی است که نیاز به تحقق نتیجه مجرمانه نداشته و با صرف ارتکاب فعل مجرمانه تحقق می پذیرد لذا هر سه گزینه مورد سوال جرمی مطلق هستند که صرف ارتکاب آنها وافی به مقصود بوده و نیازی به تحقق نتیجه مجرمانه ندارند.

نکته ۳۸- در برخی جرایم مطلق نظیر رشاء شروع به جرم متصور است و در برخی دیگر مثل تهدید و ساخت کلید برای ارتکاب جرم قابل تصور نیست.

نکته ۳۹ - میزان جزای نقدی یا ثابت است یا متغیر. منظور از جزای نقدی ثابت، تعیین میزان خاص و ثابتی است که در قانون مشخص شده است. در این شیوه از تعیین کیفر نقدی آنچه بیشتر مد نظر قانونگذار است خطرناکی خود جرم است. در حالی که جزای نقدی نسبی یا متغیر، تعیین میزان جزای نقدی بر اساس مال حاصل از جرم ارتكابی است.

نکته ۴۰ - فلسفه این نوع جزای نقدی نا امید کردن مرتکب احتمالی جرم از کسب منفعت ناحق با تعیین جریمه ای بیش از عواید جرم ارتكابی است. از این رو مورد مذکور در سوال جزای نقدی متغیر یا نسبی است.

نکته ۴۱ - کیفیات مشدده جرم در یک طبقه بندی یا نوعی اند یا شخصی. کیفیت مشدده نوعی وقایع خارجی مقارن با افعال مادی جرم است مثل جرح با چاقو یا سرقت مقرون به آزار و همراه با جرح و یا بکار بردن اسلحه و یا انجام جرم در زمان ها و مکان های خاص. در حالی که کیفیت مشدده شخصی ناظر به اوصاف و صفاتی در شخص مرتکب جرم است مثل داشتن سمت مأموریت دولتی در انجام جرم کلاهبرداری یا مستی و یا سردستگی در ارتكاب جرم.

نکته ۴۲ - به موجب رای وحدت رویه شماره ۶۵۴ دادگاه مکلف است که ایام بازداشت قبلی محکوم علیه در پرونده مورد حکم را از مجازات های تعزیری و بازدارنده کسر نماید و چون حبس و جزای نقدی هر دو یک نوع و از مجازات های تعزیری و بازدارنده می باشد و عدم محاسبه و مرعی نداشتن ایام بازداشت قبلی برخلاف حقوق و آزادی های فردی است علی هذا به حکم تبصره مذکور کسر مدت بازداشت از محکومیت جزای نقدی و احتساب و تبدیل آن به جزای نقدی قانونی است.

نکته ۴۳ - اداره حقوقی قوه قضائیه در سال ۶۷ مقرر داشته با عنایت به سکوت قانون و اصول حاکم بر مجازات ها وصول جزای نقدی پس از فوت محکوم علیه را جایز نمی باشد.

نکته ۴۴ - مستند به ق.م.ا. ماده ۲۹۳ ق.آ.د.ک و آئین نامه نحوه اجرای احکام قصاص، رجم، قتل، صلب، اعدام و شلاق موضوع ماده ۳ این آئین نامه چنین مقرر می دارد: در ایام بارداری و نفاس زن حکم اعدام یا حد یا قصاص نفس اجرا نمی شود. هم چنین است بعد از وضع حمل چنانچه به تجویز پزشکی قانونی یا پزشک معتمد و تأیید قاضی صادرکننده حکم یا دادستان مربوط، اجرای حکم موجب لطمه به سلامتی طفل به سبب قطع شیر مادر باشد که در این صورت اجرای مجازات تا رسیدن طفل به سن ۲ سالگی به تعویق خواهد افتاد.

نکته ۴۵ - مستند به ماده ۱ قانون اقدامات تأمینی مصوب ۱۳۳۹ ، اقدامات تأمینی عبارتند از: تدابیری که دادگاه برای جلوگیری از تکرار جرم درباره مجرمین خطرناک اتخاذ می کند. مجرمین خطرناک کسانی هستند که سوابق و خصوصیات روحی و اخلاقی آن و کیفیت ارتکاب و جرم ارتكابی آنان را در مظان ارتكاب جرم در آینده قرار دهد اعم از اینکه قانوناً مسئول باشد یا غیر مسئول. صدور حکم اقدام تأمین از طرف دادگاه وقتی جایز است که کسی مرتکب جرم شده باشد.

نکته ۴۶ - لذا با توجه به این ماده قانونگذار شرط اعمال اقدامات تأمینی را ارتكاب جرم دانسته و صرف وجود حالت خطرناک بدون ارتكاب جرم موجب صدور اقدامات تأمینی نیست.

نکته ۴۷ - به موجب ماده ۱۲ ق. اقدامات تأمینی و تربیتی، بستن مؤسسه جزء اقدامات تأمینی مالی و سایر اقدامات تأمینی است نه اقدامات تأمینی محدود کننده آزادی.

نکته ۴۸ - مطابق ماده ۳۱ قانون هواپیمایی کشوری وجود یکی از شرایط برای صلاحیت محاکم ایران کفایت میکند.

نکته ۴۹ - قوانین موقت قوانینی هستند که برای مدت معین وضع می شوند و اعتبار این دسته از قوانین محدود به زمان و اوضاع و احوال سبب وضع آن قانون است مانند جنگ و لزوم مبارزه با گران فروشی و احتکار. سیاست قانونگذار در قبال جرایمی که در زمان اعتبار این قوانین ارتكاب یافته اند مبتنی بر شدت عمل است. به عبارت دیگر اگر در آن اوضاع و احوال زمان وضع آن قانون کسی مرتکب جرم مذکور گردد و سپس قانون جدیدی وضع شود که مساعد به حال متهم باشد. قانون جدید اعمال نمی گردد و همان قانون موقت معتبر خواهد بود.

نکته ۵۰ - عوامل موجهه جرم کیفیات عینی و خارجی و ناظر به جرم ارتكابی است که در صورت وجود آن علاوه بر مجرم اصلی معاونان و شرکاء نیز مجرم محسوب نمی شوند.

نکته ۵۱ - گاه در اجرای تکلیفی که قانونگذار بر عهده دیگری نهاده است ارتكاب عملی که در وضع عادی جرم تلقی میشود ضرورت پیدا می کند. این حالت را اجرای قانون اهم گویند که به ناچار باید قانون دیگری زیر پا گذاشته شود. لازم به ذکر است که برای استناد به این امر باید مستقیماً تکلیفی متوجه اشخاص باشد.

نکته ۵۲ - ماده ۱۰ قانون اقدامات تأمینی: دادگاه می تواند در مورد هر خارجی که در ایران مرتکب جرمی گردیده ولی به علت غیر مشمول بودن معاف از مجازات شناخته شود او را به منع اقامت در خاک ایران محکوم نماید.

نکته ۵۳ - تبصره ماده ۱۴ این قانون مقرر می دارد که: چنانچه رابطه علیت بین رفتار شخص حقوقی و خسارت وارد شده احراز شود، دیه و خسارت قابل مطالبه خواهد بود. اعمال مجازات تعزیری بر اشخاص حقوقی مطابق ماده ۲۰ خواهد بود. از طرفی ماده ۲۰ همین قانون مقرر می دارد: در صورتی که شخص حقوقی بر اساس ماده ۱۴۲ این قانون مسئول شناخته شود با توجه به شدت جرم ارتكابی و نتایج زیانبار آن به یک تا دو مورد از موارد زیر محکوم می شود، این امر مانع از مجازات شخص حقیقی نیست: الف- انحلال شخص حقوقی. ب- مصادره کل اموال. پ- ممنوعیت از یک یا چند فعالیت شغلی یا اجتماعی به طور دائم یا حداکثر برای مدت ۵ سال. ت- ممنوعیت از دعوت عمومی برای افزایش سرمایه به طور دائم یا حداکثر برای مدت ۵ سال. ث- ممنوعیت از اصدار برخی از اسناد تجاری حداکثر برای مدت ۵ سال. ج - جزای نقدی. چ - انتشار حکم محکومیت به وسیله رسانه ها. از این رو در قانون مجازات جدید بر خلاف قانون سابق به صراحت مسئولیت کیفری برای اشخاص حقوقی پیش بینی شده است اما بایستی توجه داشت که این مسئولیت مطلق و بدون قید و شرط نبوده و مشروط به شرایطی است که در ماده ۱۴۲ ق.م.ا.پیش بینی شده است. این ماده چنین مقرر می دارد: در مسئولیت کیفری اصل بر مسئولیت شخص حقیقی است و شخص حقوقی در صورتی دارای مسئولیت کیفری است که نماینده قانونی شخص حقوقی به نام یا در راستای منافع آن مرتکب جرمی شود. مسئولیت اشخاص حقوقی مانع مسئولیت اشخاص حقیقی مرتکب جرم نیست.

نکته ۵۴ - صدر ماده ۲۳ ق.م.ا. جدید که مقرر می دارد: دادگاه می تواند فردی را که به حد، قصاص یا مجازات تعزیری تا درجه شش محکوم کرده است با رعایت شرایط مقرر در این قانون متناسب با جرم ارتكابی و خصوصیات وی به یک یا چند مجازات از مجازات های تکمیلی زیر محکوم نماید... لازم به ذکر است که به موجب ماده ۱۹ ق.م.ا. سابق شرط اعمال مجازات تکمیلی اختیاری از سوی دادگاه عمدی بودن جرم ارتكابی و محکومیت به مجازات تعزیری یا بازدارنده بود در حالی که در قانون جدید به عمدی بودن جرم تصریح نشده است. از طرفی تفاوت قانون جدید با قانون سابق در خصوص موارد مجازات های تکمیلی است. به این صورت که در قانون سابق فقط سه مجازات تکمیلی وجود داشت در حالی که در قانون جدید پانزده مورد مجازات تکمیلی اختیاری وجود دارد.

نکته ۵۵ - مستند به ماده ۲۵ ق.م.ا. جدید. در قانون جدید صرفاً برای شلاق حدی مجازات تبعی پیش بینی شده است و همانند قانون سابق برای شلاق تعزیری مطلقاً از هر درجه ای باشد مجازات تبعی پیش بینی نشده است. از طرفی در

مورد مجازات های تعزیری صرفاً برای حبس های درجه یک تا پنج مجازات تبعی پیش بینی شده و نه کلیه مجازات های تعزیری درجه یک تا پنج.

نکته ۵۶- مستند به ماده ۲۵ ق.م.ا که مقرر می دارد: محکومیت قطعی کیفری در جرایم عمدی پس از اجرای حکم یا شمول مرور زمان، در مدت زمان مقرر در این ماده محکوم را از حقوق اجتماعی به عنوان مجازات تبعی محروم می کند: الف- هفت سال در محکومیت به مجازات های سالب حیات و حبس ابد از تاریخ توقف اجرای حکم اصلی. ب- سه سال در محکومیت به قطع عضو، قصاص عضو در صورتی که دیه جنایت وارد شده بیش از نصف دیه مجنی علیه باشد، نفی بلد و حبس تا درجه ۴. پ- دو سال در محکومیت به شلاق حدی، قصاص عضو در صورتی که دیه جنایت وارد شده نصف دیه مجنی علیه یا کمتر از آن باشد و حبس درجه پنج.

نکته ۵۷- مستند به تبصره ۲ ماده ۲۶ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: هرکس به عنوان مجازات تبعی از حقوق اجتماعی محروم گردد پس از گذشت مواعد مقرر در ماده ۲۵ اعاده حیثیت می شود و آثار تبعی محکومیت وی زائل می گردد. مگر در مورد بندهای الف، ب و پ این ماده که از حقوق مزبور به طور دائمی محروم می گردد. که این حقوق به موجب ماده ۲۶ عبارتند از: الف- داوطلب شدن در انتخابات ریاست جمهوری، مجلس خبرگان رهبری، مجلس شورای اسلامی و شوراهای اسلامی شهر و روستا. ب- عضویت در شورای نگهبان، مجمع تشخیص مصلحت نظام یا هیأت دولت و تصدی معاونت رئیس جمهور. پ- تصدی ریاست قوه قضائیه، دادستانی کل کشور، ریاست دیوان عالی کشور، ریاست دیوان عدالت اداری.

نکته ۵۸- به موجب ذیل ماده ۲۷ ق.م.ا اسلامی صرفاً در شلاق تعزیری است که مدت بازداشت قبلی کسر می گردد و در شلاق حدی از آنجا که مجازات های حدی ثابت و لایتغیرند، امکان کسر بازداشت قبلی از شلاق حدی وجود ندارد.

نکته ۵۹- مستند به ماده ۲۷ ق.م.ا جدید که مقرر داشته: مدت حبس از روزی آغاز می شود که محکوم به موجب حکم قطعی لازم الاجرا حبس می گردد. در صورتی که فردی پیش از صدور حکم به علت اتهام یا اتهاماتی که در پرونده مطرح بوده بازداشت شده باشد، مدت بازداشت قبلی در حکم محاسبه می شود. در صورتی که مجازات مورد حکم شلاق تعزیری یا جزای نقدی باشد، هر روز بازداشت معادل سه ضربه شلاق یا سیصد هزار ریال است. چنانچه مجازات متعدد باشد به ترتیب نسبت به حبس، شلاق و جزای نقدی محاسبه می گردد.

نکته ۶۰ - مستند به ماده ۳۵ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: حکم محکومیت قطعی در جرایم موجب حد محاربه و افساد فی الارض یا تعزیر تا درجه چهار و نیز کلاهبرداری بیش از یک میلیارد ریال در صورتی که موجب اخلال در نظم یا امنیت نباشد، در یکی از روزنامه های محلی منتشر می شود.

تبصره- انتشار حکم محکومیت قطعی در جرایم زیر که میزان مال موضوع جرم ارتكابی یک میلیارد ریال یا بیش از آن باشد الزامی است و در رسانه ملی یا یکی از روزنامه های کثیرالانتشار منتشر می شود: الف- رشا و ارتشاء. ب- اختلاس. پ- اعمال نفوذ برخلاف حق و مقررات قانونی در صورت تحصیل مال توسط مجرم یا دیگری. ت- مداخله وزراء و ج- اخذ پورسانت. د- نمایندگان مجلس و کارمندان دولت در معاملات دولتی و کشوری. ث- تبانی در معاملات خارجی. معاملات دولتی. ج- تعدیات مأمورین دولت نسبت به دولت. ح- جرایم گمرکی. خ- قاچاق کالا و ارز در جرایم مالیاتی. ذ- پولشویی. ر- اخلال در نظام اقتصادی کشور. ز- تصرف غیرقانونی در اموال عمومی یا دولتی.

نکته ۶۱ - قانونگذار جرایم اقتصادی را در تبصره ماده ۳۶ ق.م.ا جدید برشمرده است که عبارتند از: ۱- رشاء و ارتشاء. ۲- اختلاس. ۳- اعمال نفوذ برخلاف حق و مقررات قانونی در صورت تحصیل مال توسط مجرم یا دیگری. ۴- مداخله وزراء و نمایندگان مجلس و کارکنان دولت در معاملات دولتی و کشوری. ۵- تبانی در معاملات دولتی. ۶- اخذ پورسانت در معاملات خارجی. ۷- تعدیات مأمورین دولتی نسبت به دولت. ۸- جرایم گمرکی. ۹- قاچاق کالا و ارز. ۱۰- جرایم مالیاتی. ۱۱- پولشویی. ۱۲- اخلال در نظام اقتصادی کشور. ۱۳- تصرف غیر قانونی در اموال عمومی یا دولتی. از طرفی قانونگذار در خصوص تعلیق اجرای مجازات یا تعویق صدور حکم این جرایم قائل به تفکیک شده، به این صورت که اگر میزان مال موضوع جرم با توجه به بند ج ماده ۴۷ ق.م.ا جدید یکصد میلیون ریال یا کمتر باشد در صورت وجود شرایط لازم برای تعلیق و تعویق، قابل تعویق و تعلیق است ولی اگر میزان مال موضوع جرم بیش از یکصد میلیون ریال باشد قابل تعلیق و تعویق نیست. به استثنای جرم اخلال در نظام اقتصادی کشور که مطلقاً غیر قابل تعلیق است به موجب قانون خاص.

نکته ۶۲ - مستند به ماده ۳۷ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: جهات تخفیف عبارتند از: الف- گذشت شاکی یا مدعی همکاری موثر متهم در شناسایی شرکاء یا معاونان، تحصیل ادله و یا کشف اموال و اشیاء حاصله از جرم - خصوصی. ب- یا به کار رفته برای ارتكاب آن. پ- اوضاع و احوال خاص مؤثر در ارتكاب جرم از قبیل رفتار و گفتار تحریک آمیز بزه دیده یا وجود انگیزه شرافتمندانه در ارتكاب جرم. ت- اعلام متهم قبل از تعقیب یا اقرار موثر وی در حین تحقیق و رسیدگی.

ث- ندامت، حسن سابقه یا وضع خاص متهم از قبیل کهنلت یا بیماری. ج- کوشش متهم به منظور تخفیف آثار جرم یا اقدام وی برای جبران زیان ناشی از آن. چ- خفیف بودن زیان وارد شده به بزه دیده یا نتایج زیانبار جرم. ح- مداخله ضعیف شریک یا معاون در وقوع جرم.

نکته ۶۳- لازم به ذکر است که درست است که مقنن در بند الف این ماده همانند بند ۱ ماده ۲۲ قانون سابق به قابل گذشت یا غیر قابل گذشت بودن جرم تصریح نکرده است ولی بایستی توجه داشت که منظور مقنن گذشت شاکی یا مدعی خصوصی در جرایم غیر قابل گذشت است چرا که گذشت شاکی در جرایم قابل گذشت به موجب ماده ۶ ق.آ.د.ک از جهات موقوفی تعقیب یا موقوفی اجرای حکم است.

نکته ۶۴- ماده ۳۷ ق.م.ا مقرر می دارد: در صورت وجود یک یا چند جهت از جهات تخفیف دادگاه می تواند مجازات تعزیری را به نحوی که به حال متهم مناسب تر باشد به شرح زیر تقلیل دهد یا تبدیل کند: الف- تقلیل حبس به میزان مصادره اموال به جزای نقدی درجه یک تا چهار. ب- تبدیل انفصال دائم به انفصال موقت یک تا سه درجه. ب - تبدیل به میزان پنج تا پانزده سال. ت- تقلیل سایر مجازات های تعزیری به میزان یک یا دو درجه از همان نوع یا انواع دیگر.

نکته ۶۵- مستند به ماده ۳۸ ق.م.ا بایستی توجه داشت که قانونگذار در قانون جدید برخلاف قانون سابق به صراحت از حسن سابقه متهم نام برده است. در حالی که در قانون سابق صرفاً گفته بوده وضع خاص متهم یا سابقه او.

نکته ۶۶- مستند به ماده ۳۹ ق.م.ا که مقرر می دارد: در جرایم تعزیری درجه های هفت و هشت در صورت احراز جهات تخفیف چنانچه دادگاه پس از احراز مجرمیت تشخیص دهد که با عدم اجرای مجازات نیز مرتکب اصلاح می شود در صورت فقدان سابقه کیفری مؤثر و گذشت شاکی و جبران ضرر و زیان یا برقراری ترتیبات جبران آن می تواند حکم به معافیت از کیفر صادر کند.

نکته ۶۷- محکومیت های مؤثر به موجب تبصره ماده ۳۹ ق.م.ا محکومیت قطعی کیفری به جرایم عمدی زیر است:
۱- محکومیت به مجازات های سالب و دیات و حبس ابد. ۲- محکومیت به قطع عضو و قصاص عضو. ۳- محکومیت به نفی بلد. ۴- محکومیت به حبس از درجه یک تا پنج.

نکته ۶۸- نظام نیمه آزادی صرفاً در خصوص مجازات حبس قابلیت اعمال دارد و آن هم نه هر مجازات حبسی بلکه مجازات حبس از نوع تعزیری درجه پنج تا هفت که با توجه به ماده ۱۹ ق.م.ا حبس تعزیری درجه پنج عبارت است از

حبس از دو تا پنج سال، حبس تعزیری درجه شش عبارت است از حبس بیش از شش ماه تا دو سال و حبس تعزیری درجه هفت عبارت است از حبس نود و یک روز تا شش ماه.

نکته ۶۹- قانونگذار در قانون جدید گستره استفاده از نظام آزادی مشروط را افزایش داده و به جای آن شرط دیگری مقرر کرده و آن اینکه شخص پیش از آن از آزادی مشروط استفاده نکرده باشد هر چند که قبلاً هر چند بار هم که باشد به مجازات حبس محکوم شده باشد.

نکته ۷۰- مستند به ماده ۴۰ ق.م.ا که مقرر می دارد: در جرایم موجب تعزیر درجه شش تا هشت دادگاه می تواند پس از احراز مجرمیت متهم با ملاحظه وضعیت فردی، خانوادگی، اجتماعی و سوابق و اوضاع و احوالی که موجب ارتکاب جرم گردیده است در صورت وجود شرایط زیر صدور حکم را به مدت شش ماه تا دو سال به تعویق اندازد: الف- وجود جهات تخفیف. ب- پیش بینی اصلاح مرتکب. پ- جبران ضرر و زیان یا برقراری ترتیبات جبران. ت- فقدان سابقه کیفری مؤثر.

نکته ۷۱- با توجه به ماده ۴۲ ق.م.ا که مقرر می دارد: تعویق مراقبتی همراه با تدابیر زیر است. با توجه به عبارت صدر ماده بایستی توجه داشت که دادگاه در صورت صدور تعویق مراقبتی باید کلیه تدابیر مقرر در ماده ۴۲ را در خصوص شخص اعمال نماید ولی الزام مرتکب به اجرای دستورهای ماده ۴۳ اختیاری است.

نکته ۷۲- تبصره ۱ ماده ۴۱ ق.م.ا که مقرر می دارد: دادگاه نمی تواند قرار تعویق صدور حکم را به صورت غیابی صادر کند.

نکته ۷۳- ماده ۴۶ ق.م.ا که مقرر می دارد: در مدت تعویق در صورت ارتکاب جرم موجب حد، قصاص، جنایات عمدی موجب دیه یا تعزیر تا درجه ۷، دادگاه به لغو قرار تعویق اقدام و حکم محکومیت صادر می کند.

نکته ۷۴- ذیل ماده ۴۶ ق.م.ا بایستی توجه داشت که قانونگذار در حالت مذکور در مورد سوال قاضی را مخیر به اعمال یکی از دو مورد مذکور در ماده کرده است. به عبارت دیگر قاضی یا باید حکم محکومیت صادر کند و یا اینکه تا نصف مدت مقرر در قرار تعویق صدور حکم به مدت تعویق اضافه کند.

نکته ۷۵ - تبصره ماده ۴۶ ق.م.ا.م. مقرر می دارد: در صورت الغای قرار تعویق و صدور حکم محکومیت صدور قرار تعلیق اجرای مجازات ممنوع است.

نکته ۷۶ - صدر ماده ۴۶ ق.م.ا.م. که مقرر می دارد: در جرایم تعزیری درجه سه تا هشت دادگاه می تواند در صورت وجود شرایط مقرر برای تعویق صدور حکم اجرای تام یا قسمتی از مجازات را از یک تا پنج سال معلق نماید.

نکته ۷۷ - ماده ۴۶ ق.م.ا.م. با توجه به این ماده خود دادگاه صادرکننده حکم می تواند در صورت وجود شرایط قانونی در هنگام صدور حکم، قرار تعلیق اجرای مجازات صادر نماید. به علاوه پس از گذراندن یک سوم مدت محکومیت دادستان یا قاضی اجرای احکام و یا خود محکوم می توانند تقاضای تعلیق اجرای مجازات را بنمایند.

نکته ۷۸ - ماده ۴۷ ق.م.ا.م. که مقرر می دارد: صدور حکم و اجرای مجازات در مورد جرایم زیر و شروع به آنها قابل تعویق و تعلیق نیست... ب- جرایم سازمان یافته، سرقت مسلحانه یا مقرون به آزار، آدم ربایی و اسید پاشی. ت- قاچاق عمده مواد مخدر یا روان گردان، مشروبات الکلی و سلاح و مهمات و قاچاق انسان. ج- جرایم اقتصادی با موضوع جرم بیش از یک صد میلیون ریال.

نکته ۷۹ - از آنجا که قانون مجازات اخلال گران در نظام اقتصادی کشور قانون خاص است با تصویب قانون عام لاحق نسخ نمی گردد. بنابراین تبصره ماده ۲ این قانون هم چنان پابرجاست که مقرر می دارد: هیچ یک از مجازات های مقرر در این قانون قابل تعلیق نبوده هم چنین اعدام و جزاهای مالی و محرومیت و انفصال دائم از خدمات دولتی و نهادها از طریق محاکم قابل تخفیف یا تقلیل نمی باشد.

نکته ۸۰ - ماده ۴۹ ق.م.ا.م. مقرر می دارد: قرار تعلیق اجرای مجازات به وسیله دادگاه ضمن حکم محکومیت یا پس از صدور آن صادر می گردد.

نکته ۸۱ - ماده ۵۱ ق.م.ا.م. مقرر می دارد: تعلیق اجرای مجازات محکوم نسبت به حق مدعی خصوصی تأثیر ندارد و حکم پرداخت خسارت یا دیه در این موارد اجرا می شود. از طرفی با توجه به ماده ۴۶ و بند پ ماده ۴۰ ق.م.ا.م. پرداخت ضرر و زیان مدعی خصوصی یا برقراری ترتیبات جبران آن شرط صدور قرار تعلیق اجرای مجازات است.

نکته ۸۲- با توجه به ماده ۵۲ ق.م.ا.لزم به ذکر است که درست است که قانونگذار به صراحت نگفته که محکومیت از سجل کیفری محکوم پاک شده و سابقه کیفری محسوب نمی شود ولی بایستی توجه داشت که مقصود از بی اثر شدن محکومیت تعلیقی همان پاک شدن از سجل کیفری محکوم است همانطور که ماده ۳۲ ق.م.ا. سابق چنین عبارتی را ذکر کرده بود. به این صورت که:.... محکومیت تعلیقی بی اثر محسوب و از سجل کیفری او محو می شود.

نکته ۸۳- مستند به تبصره ماده ۵۳ ق.م.ا. بایستی توجه نمود که در قانون سابق استثناء، قید شدن در حکم دادگاه یا تصریح شدن در خود قانون بود با این حال در قانون جدید قید شدن در حکم دادگاه حذف شده و به جای آن لغو قرار تعلیق آورده شده است.

نکته ۸۴- مستند به ماده ۵۴ ق.م.ا. هرگاه محکوم از تاریخ صدور قرار تا پایان مدت تعلیق مرتکب یکی از جرایم عمدی موجب حد، قصاص، دیه یا تعزیر تا درجه هفت شود پس از قطعیت حکم اخیر، دادگاه قرار تعلیق را لغو و دستور اجرای حکم معلق را نیز صادر و مراتب را به دادگاه صادرکننده قرار تعلیق اعلام می کند.

نکته ۸۵- مستند به ماده ۵۵ ق.م.ا. هرگاه پس از صدور قرار تعلیق دادگاه احراز نماید که محکوم دارای سابقه محکومیت کیفری مؤثر یا محکومیت های قطعی دیگری بوده است که در میان آنها محکومیت تعلیقی وجود داشته و بدون توجه به آن اجرای مجازات معلق شده است، قرار تعلیق را لغو می کند. ... حکم این ماده در مورد تعویق صدور حکم نیز جاری است.

نکته ۸۶- ماده ۵۶ چنین مقرر می دارد: نظام نیمه آزادی شیوه ای است که بر اساس آن محکوم می تواند در زمان اجرای حکم حبس، فعالیت های حرفه ای، آموزشی، حرفه آموزی، درمانی و نظایر این ها را در خارج از زندان انجام دهد. به ذکر است که نظام نیمه آزادی صرفاً در خصوص مجازات حبس تعزیری و نه حدی و آن هم نه همه از طرفی لازم درجه پنج تا هفت قابلیت اعمال دارد. لذا با توجه به ماده ۵۷ ق.م.ا. جدید مجازات های حبس تعزیری بلکه حبس تعزیری نظام نیمه آزادی صرفاً در خصوص حبس تعزیری نود و یک روز تا پنج سال قابلیت اعمال دارد.

نکته ۸۷- ذیل ماده ۵۷ ق.م.ا. مقرر می دارد: هم چنین محکوم می تواند در طول دوره تحمل مجازات در صورت دارا بودن شرایط قانونی صدور حکم نیمه آزادی را تقاضا نماید و دادگاه موظف به رسیدگی است.

نکته ۸۸- ماده ۵۷ ق.م.ا.م. مقرر می دارد: در حبس های تعزیری درجه پنج تا هفت دادگاه صادرکننده حکم قطعی می تواند مشروط به گذشت شاکي و سپردن تأمین مناسب و تعهد به انجام یک فعالیت شغلی، حرفه ای، آموزشی، حرفه آموزی، مشارکت در تداوم زندگی خانوادگی یا درمان اعتیاد یا بیماری که در فرآیند اصلاح یا جبران خسارت وارد بر بزه دیده مؤثر است، محکوم را با رضایت خود او، تحت نظام نیمه آزادی قرار دهد. هم چنین محکوم می تواند در طول دوره تحمل مجازات در صورت دارا بودن شرایط قانونی، صدور حکم نیمه آزادی را تقاضا نماید و دادگاه موظف به رسیدگی است. با توجه به این ماده قانونگذار برخلاف مجازات های جایگزین حبس یا نظام آزادی مشروط و ... در نظام نیمه آزادی پیشنهاد اجرای این نظام از سوی قاضی اجرای احکام را پیش بینی نکرده است که البته ایرادی است که بر قانونگذار وارد است.

نکته ۸۹- مستند به صدر ماده ۵۸ ق.م.ا.م. جدید که مقرر می دارد: در مورد محکومیت به حبس تعزیری، دادگاه صادرکننده حکم می تواند در مورد محکومان به حبس بیش از ده سال پس از تحمل نصف و در سایر موارد پس از تحمل یک سوم مدت مجازات به پیشنهاد دادستان یا قاضی اجرای احکام با رعایت شرایط زیر حکم به آزادی مشروط را صادر نماید. همانطور که می بینیم قانونگذار در خصوص محکومیت به حبس ابد و میزان و شرایط استفاده از آزادی مشروط سکوت دارد و نمی توان محکومیت به حبس ابد را مشمول حبس بیش از ده سال دانست چرا که مدت محکومیت به حبس ابد مشخص نیست و لذا نمی توان محکوم را مشمول صدر ماده دانست. البته بایستی توجه داشت که ماده واحده قانون راجع به آزادی مشروط مصوب ۱۳۳۸ در خصوص زندانیان محکوم به حبس ابد بعد از گذشت مدت ۱۲ سال از مدت حبس امکان استفاده از آزادی مشروط را پیش بینی کرده بود ولی در حال حاضر با توجه به تصویب ق.م.ا.م. جدید و نسخ شدن کلیه قوانین و مقررات مغایر با این قانون نمی توان به این قانون رجوع کرد.

نکته ۹۰- بند پ ماده ۵۸ ق.م.ا.م. جدید مقرر می دارد: به تشخیص دادگاه محکوم تا آنجا که استطاعت دارد ضرر و زیان مورد حکم یا مورد موافقت مدعی خصوصی را بپردازد یا قراری برای پرداخت آن ترتیب دهد.

نکته ۹۱- مستند به ماده ۵۹ ق.م.ا.م. جدید که مقرر می دارد: مدت آزادی مشروط شامل بقیه مدت مجازات می شود لکن دادگاه می تواند مدت آن را تغییر دهد و در هر حال آزادی مشروط نمی تواند کمتر از یک سال و بیش تر از پنج سال باشد جز در مواردی که مدت باقیمانده کمتر از یک سال باشد که در این صورت مدت آزادی مشروط معادل بقیه مدت حبس است.

نکته ۹۲ - مستند به ماده ۵۹ ق.م.ا. صدر ماده که گفته مدت آزادی مشروط شامل بقیه مدت مجازات می شود از ۵ سال به پایین و حتی کمتر از یک سال را شامل می شود ولی این امر الزامی نبوده و قاضی می تواند آن را تغییر دهد ولی همیشه حداکثر مدت آزادی مشروط پنج سال است و قاضی نمی تواند به بیش تر از ۵ سال حکم دهد که در دوره زمانی یک تا ۵ سال قاضی مطلقاً حق و اختیار تعیین مدت را دارد ولی در صورتی که مدت مجازات باقی مانده کمتر از یک سال باشد در هر حال و بدون اینکه قاضی حق تغییر آن را داشته باشد شامل بقیه مدت مجازات است.

نکته ۹۳ - مستند به ماده ۶۰ ق.م.ا. جدید که مقرر می دارد: دادگاه می تواند با توجه به اوضاع و احوال وقوع جرم و خصوصیات روانی و شخصیت محکوم او را در مدت آزادی مشروط به اجرای دستورهای مندرج در قرار تعویق صدور حکم ملزم کند. دادگاه دستورهای مذکور و آثار عدم تبعیت از آنها و نیز آثار ارتکاب جرم جدید را در حکم خود قید و به متهم تفهیم کند.

نکته ۹۴ - مستند به ماده ۶۱ ق.م.ا. جدید که مقرر می دارد: هرگاه محکوم در مدت آزادی مشروط بدون عذر موجه از دستورهای دادگاه تبعیت نکند برای بار اول یک تا دو سال به مدت آزادی مشروط وی افزوده می شود. در صورت تکرار یا ارتکاب یکی از جرایم عمدی موجب حد، قصاص، دیه یا تعزیر تا درجه هفت، علاوه بر مجازات جرم جدید، مدت باقیمانده محکومیت نیز به اجرا در می آید در غیر این صورت آزادی او قطعی می شود.

نکته ۹۵ - ماده ۶۲ ق.م.ا. جدید مقرر می دارد: در جرایم تعزیری از درجه پنج تا هشت دادگاه می تواند در صورت وجود شرایط مقرر در تعویق مراقبتی، محکوم به حبس را با رضایت وی در محدوده مکانی مشخص تحت نظارت سامانه های الکترونیکی قرار دهد.

نکته ۹۶ - مستند به تبصره ماده ۶۴ ق.م.ا. جدید که مقرر می دارد: دادگاه در ضمن حکم به سنخیت و تناسب مجازات مورد حکم با شرایط و کیفیات مقرر در این ماده تصریح می کند. دادگاه نمی تواند به بیش از دو نوع از مجازات های جایگزین حکم دهد.

نکته ۹۷ - در جرایم غیر عمدی مجازات قانونی جرم ارتكابی بیش از دو سال حبس باشد حکم به مجازات جایگزین حبس اختیاری است نه الزامی.

نکته ۹۸- در صورتی که شخص بیش از یک فقره سابقه محکومیت قطعی به حبس تا شش ماه یا جرای نقدی بیش از ده میلیون ریال یا شلاق تعزیری داشته باشد و یا یک فقره سابقه محکومیت قطعی به حبس بیش از شش ماه یا حد یا قصاص یا پرداخت بیش از یک پنجم داشته باشد اعمال مجازات جایگزین ممنوع است نه الزامی.

نکته ۹۹- ماده ۶۷ ق.م.ا.مقرر می دارد: دادگاه می تواند مرتکبان جرایم عمدی را که حداکثر مجازات قانونی آنها بیش از شش ماه تا یک سال حبس است به مجازات جایگزین حبس محکوم کند، در صورت وجود شرایط ماده ۶۶ این قانون اعمال مجازات جایگزین حبس ممنوع است. لذا در صورتی که شخص بیش از یک فقره سابقه محکومیت قطعی به حبس تا شش ماه یا جرای نقدی بیش از ده میلیون ریال یا شلاق تعزیری داشته باشد و یا یک فقره سابقه محکومیت قطعی به حبس بیش از شش ماه یا حد یا قصاص یا پرداخت بیش از یک پنجم دیده داشته باشد، اعمال مجازات جایگزین حبس ممنوع است.

نکته ۱۰۰- ماده ۷۱ ق.م.ا.مقرر می دارد: اعمال مجازات جایگزین حبس در مورد جرایم علیه امنیت داخلی یا خارجی کشور ممنوع است. از طرفی جرم تخلیه اطلاعاتی در فصل اول قانون تعزیرات سال ۱۳۷۵ آورده شده است. ماده ۵۰۶ قانون تعزیرات چنین مقرر می دارد: چنانچه مأمورین دولتی که مسئول امور حفاظتی و اطلاعات طبقه بندی شده می باشند و به آنها آموزش لازم داده شده است در اثر بی مبالاتی و عدم رعایت اصول حفاظتی توسط دشمنان تخلیه اطلاعاتی شوند به یک تا شش ماه حبس محکوم می شوند.

نکته ۱۰۱- ماده ۷۲ ق.م.ا.جدید مقرر می دارد: تعدد جرایم عمدی که مجازات قانونی حداقل یکی از آنها بیش از شش ماه حبس باشد مانع از صدور حکم به مجازات جایگزین حبس است.

نکته ۱۰۲- مستند به مواد ۶۵ الی ۶۸ ق.م.ا.جدید در واقع با توجه به این مواد اعمال مجازات های جایگزین حبس در خصوص جرایم عمدی با حبس تا یک سال در برخی موارد الزامی و در برخی موارد اختیاری و نهایتاً در برخی شرایط ممنوع است و لذا اعمال مجازات های جایگزین حبس در خصوص جرایم عمدی که مجازات قانونی آنها بیش از یک سال حبس است مطلقاً ممنوع است و لذا ماده ۷۳ ق.م.ا.جدید مفهوم مخالف ندارد تا بتوانیم بگوییم در صورت عدم اعمال تخفیف، اعمال مجازات جایگزین حبس امکان پذیر است.

نکته ۱۰۳ - مستند به ماده ۷۶ ق.م.ا که مقرر می دارد: ملاک تعیین صلاحیت دادگاه و تجدیدنظر خواهی از حکم محکومیت به مجازات جایگزین حبس مجازات قانونی جرم ارتكابی است.

نکته ۱۰۴ - ماده ۷۷ ق.م.ا مقرر می دارد: قاضی اجرای احکام می تواند با توجه به وضعیت محکوم و شرایط و آثار اجرای حکم، تشدید، تبدیل، تخفیف یا توقف موقت مجازات مورد حکم را به دادگاه صادرکننده رأی پیشنهاد کند.

نکته ۱۰۵ - صدر ماده ۸۳ ق.م.ا مقرر می دارد: دوره مراقبت دوره ای است که طی آن محکوم به حکم دادگاه و تحت نظارت قاضی اجرای احکام به انجام یک یا چند مورد از دستورهای مندرج در تعویق مراقبتی به شرح ذیل محکوم می گردد.

نکته ۱۰۶ - صدر ماده ۸۴ ق.م.ا مقرر می دارد: خدمات عمومی رایگان خدماتی است که با رضایت محکوم برای مدت معین به شرح زیر مورد حکم واقع می شود و تحت نظارت قاضی اجرای احکام اجرا می گردد. از طرفی تبصره ۳ همین ماده چنین مقرر می دارد: دادگاه نمی تواند به بیش از یک خدمت عمومی مقرر در آئین نامه موضوع این فصل حکم دهد. در هر حال در صورت عدم رضایت محکوم به انجام خدمات عمومی مجازات اصلی مورد حکم واقع می شود.

نکته ۱۰۷ - ماده ۸۷ ق.م.ا مقرر می دارد: دادگاه می تواند ضمن حکم به مجازات جایگزین حبس با توجه به جرم ارتكابی و وضعیت محکوم وی را به یک یا چند مورد از مجازاتهای تبعی یا تکمیلی نیز محکوم نماید. در این صورت مدت مجازات مذکور نباید بیش از دو سال شود.

نکته ۱۰۸ - مستند به صدر ماده ۸۸ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: درباره اطفال و نوجوانانی که مرتکب جرایم تعزیری آنها در زمان ارتكاب نه تا پانزده سال تمام شمسی است حسب مورد دادگاه یکی از تصمیمات زیر را می شوند و سن اتخاذ می کند. با توجه به این ماده صرفاً اطفال و نوجوانان ۹ تا ۱۵ سال تمام شمسی مشمول تصمیمات این ماده قرار می گیرند و لذا دختران و پسران زیر ۹ سال را شامل نمی شود.

نکته ۱۰۹ - مستند به تبصره ۱ ماده ۸۸ ق.م.ا: تصمیمات مذکور در بندهای ت و ث فقط درباره اطفال و نوجوانان دوازده تا پانزده سال قابل اجراست. اعمال مقررات بند ث در مورد اطفال و نوجوانانی که جرایم موجب تعزیر درجه یک تا پنج را مرتکب شده اند الزامی است. مقرر در بند ث عبارت است از نگهداری در کانون اصلاح و تربیت از سه ماه تا یک

سال در مورد جرایم تعزیری درجه یک تا پنج. عبارت اخیر تبصره ۱ را می توان به دو صورت تفسیر کرد: اولاً اینکه بگوییم اعمال این بند با توجه به عبارت قبلی منظور قانونگذار این است که کسانی که مرتکب جرم تعزیری درجه یک تا پنج شده اند الزامی است. از طرفی می توان گفت با توجه به مطلق بودن این عبارت و سنگین بودن جرم های تعزیری درجه ۱ تا ۵ نگهداری در کا نون اصلاح و تربیت در مورد کلیه اطفال ۹ تا ۱۵ سال شمسی الزامی است که تفسیر اخیر ارجح به نظر می رسد.

نکته ۱۱۰- تبصره ۲ ماده ۸۸ ق.م.ا که مقرر می دارد: هرگاه نابالغ مرتکب یکی از جرایم موجب حد یا قصاص گردد در صورتی که از دوازده تا پانزده سال قمری داشته باشد به یکی از اقدامات مقرر در بندهای ت و یا ث محکوم می شود و در غیر این صورت یکی از اقدامات مقرر در بندهای الف تا پ این ماده در مورد آنها اتخاذ می گردد.

نکته ۱۱۱- مستند به تبصره ۳ ماده ۸۸ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: در مورد تصمیمات مورد اشاره در بندهای الف و ب این ماده یعنی: ۱- تسلیم به والدین یا اولیاء یا سرپرست قانونی. ۲- تسلیم به اشخاص حقیقی یا حقوقی دیگری دادگاه اطفال و نوجوانان می تواند با توجه به تحقیقات به عمل آمده و هم چنین گزارش های مددکاران اجتماعی از وضع طفل یا نوجوان و رفتار او هر چند بار که مصلحت طفل یا نوجوان اقتضا کند در تصمیم خود تجدیدنظر نماید.

نکته ۱۱۲- مستند به تبصره ۳ ماده ۸۸ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: در مورد تصمیمات مورد اشاره در بندهای الف و ب این ماده دادگاه اطفال و نوجوانان می تواند با توجه به تحقیقات به عمل آمده و هم چنین گزارش های مددکاران اجتماعی از وضع طفل یا نوجوان و رفتار او هر چند بار که مصلحت طفل یا نوجوان اقتضا کند در تصمیم خود تجدید نظر نماید.

نکته ۱۱۳- مستند به ماده ۸۹ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: در باره نوجوانانی که مرتکب جرم تعزیری می شوند و سن آنها در زمان ارتکاب بین پانزده تا هجده سال تمام شمسی است مجازات های زیر اجرا می شود: ... ث- پرداخت جزای نقدی تا یک میلیون ریال در مورد جرایمی که مجازات قانونی آنها تعزیر درجه هفت و هشت است.

نکته ۱۱۴- مستند به ماده ۹۰ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: دادگاه می تواند با توجه به گزارش های رسیده از وضع طفل یا نوجوان و رفتار او در کانون اصلاح و تربیت یک بار در رأی خود تجدید نظر کند و مدت نگهداری را تا یک سوم تقلیل دهد یا نگهداری را به تسلیم طفل یا نوجوان به ولی یا سرپرست قانونی او تبدیل نماید. تصمیم دادگاه مبنی بر

تجدید نظر در صورتی اتخاذ می شود که طفل یا نوجوان حداقل یک پنجم از مدت نگهداری را گذرانده باشد. رأی دادگاه در این مورد قطعی است. این امر مانع استفاده از آزادی مشروط و سایر تخفیفات قانونی با تحقق شرایط آنها نیست.

نکته ۱۱۵ - مستند به ذیل ماده ۹۰ ق.م.ا که مقرر می دارد: دادگاه می تواند با توجه به گزارش های رسیده از وضع طفل یا نوجوان و رفتار او در کانون اصلاح و تربیت یک بار در رأی خود تجدیدنظر کند و مدت نگهداری را تا یک سوم تقلیل دهد یا نگهداری را به تسلیم طفل یا نوجوان به ولی یا سرپرست قانونی او تبدیل نماید. تصمیم دادگاه مبنی بر تجدیدنظر در صورتی اتخاذ می شود که طفل یا نوجوان حداقل یک پنجم از مدت نگهداری در کانون اصلاح و تربیت را گذرانده باشد. رأی دادگاه در این مورد قطعی است. این امر مانع استفاده از آزادی مشروط یا سایر تخفیفات قانونی با تحقق شرایط آنها نیست.

نکته ۱۱۶ - ماده ۹۱ ق.م.ا که مقرر می دارد: در جرایم موجب حد یا قصاص هرگاه افراد بالغ کمتر از هجده سال ماهیت جرم انجام شده و یا حرمت آن را درک نکنند و یا در رشد و کمال عقل آنها شبهه وجود داشته باشد، حسب مورد با توجه به سن آنها به مجازات های پیش بینی شده در این فصل محکوم می شوند. علت درستی گزینه ۳ آن است که عبارت اخیر ماده گفته با توجه به سن آنها به مجازات های پیش بینی شده در این فصل محکوم می شوند و قانونگذار در ماده ۸۸ به درستی از عبارت تصمیمات و نه مجازات استفاده کرده است و از طرف دیگر تبصره ۲ ماده ۸۸ حکم حالتی را که افراد ۹ تا ۱۵ سال مرتکب جرایم حد یا قصاص می شوند را مشخص کرده است. لذا صرفاً موارد مذکور در ماده ۸۹ در خصوص این افراد اعمال می شود.

نکته ۱۱۷ - مستند به ماده ۹۲ ق.م.ا جدید صرفاً در جرایمی که مستلزم پرداخت دیه و یا هر ضمان مالی دیگری است دادگاه اطفال و نوجوانان باید مطابق مقررات مربوط به پرداخت دیه و خسارت حکم کند. لذا در دعاوی حقوقی که منشأ مجرمانه ندارند با توجه به این ماده دادگاه اطفال و نوجوانان نمی تواند رسیدگی نماید.

نکته ۱۱۸ - ماده ۹۳ ق.م.ا مقرر می دارد: دادگاه می تواند در صورت احراز جهات تخفیف مجازات ها را تا نصف حداقل تخفیف دهد و اقدامات تأمینی و تربیتی اطفال و نوجوانان را به اقدام دیگری تبدیل نماید.

نکته ۱۱۹ - مستند به ماده ۹۴ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: دادگاه می تواند در مورد تمام جرایم تعزیری ارتكابی توسط نوجوانان صدور حکم را به تعویق اندازد یا اجرای مجازات را معلق نماید.

نکته ۱۲۰ - مستند به ماده ۹۵ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: محکومیت های کیفری اطفال و نوجوانان فاقد آثار کیفری است. مقصود از آثار کیفری نیز همان مجازات تبعی مقرر در ماده ۲۵ ق.م.ا جدید است. البته بایستی توجه داشت که با توجه به تبصره ۲ ماده ۸۸ ق.م.ا جدید هرگاه نابالغ مرتکب یکی از جرایم موجب حد یا قصاص گردد در صورتی که از دوازده تا پانزده سال قمری داشته باشد به یکی از اقدامات مقرر در بندهای ت و یا ث محکوم می شود. لذا شخص ۱۵ ساله که مرتکب جرم مستوجب حد سرقت شده است به مجازات قطع عضو محکوم نمی شود تا مجازات تبعی داشته باشد.

نکته ۱۲۱ - قانونگذار همانند قانون سابق در ماده ۹۶ عفو خصوصی را پیش بینی کرده است. به این صورت که: عفو یا تخفیف مجازات محکومان در حدود موازین اسلامی پس از پیشنهاد رئیس قوه قضائیه با مقام رهبری است. از طرفی قانونگذار در ق.م.ا جدید عفو عمومی را پیش بینی کرده است. ماده ۹۷ ق.م.ا جدید در این خصوص مقرر می دارد: عفو عمومی که به موجب قانون در جرایم موجب تعزیر اعطا می شود تعقیب و دادرسی را موقوف می کند در صورت صدور حکم محکومیت، اجرای مجازات موقوف و آثار محکومیت نیز زائل می شود.

نکته ۱۲۲ - ماده ۹۷ ق.م.ا که مقرر می دارد: عفو عمومی که به موجب قانون در جرایم موجب تعزیر اعطا می شود تعقیب دادرسی را موقوف می کند. در صورت صدور حکم محکومیت اجرای مجازات موقوف و آثار محکومیت نیز زائل می شود.

نکته ۱۲۳ - با توجه به ماده ۶ آیین نامه کمیسیون عفو و تخفیف مجازات محکومین، اشخاص زیر می توانند درخواست عفو را پیشنهاد کنند: ۱- رئیس دادگستری مربوط، ۲- دادستان مربوط، ۳- قاضی ناظر زندان مربوط، ۴- رئیس زندان مربوط، ۵- محکوم علیه و ۶- پدر و مادر و همسر و فرزندان محکوم علیه.

نکته ۱۲۴ - مستند به ماده ۲۶ آیین نامه کمیسیون عفو و تخفیف مجازات محکومین موارد زیر مشمول عفو، تخفیف و تبدیل مجازات نمی شود:

۱- قاچاقچیان حرفه ای، ۲- موارد حق الناس، ۳- سرقت مصلحانه، ۴- تجاوز و زنا به عنف، ۵- مصادیق مهم جرایمی از قبیل: جاسوسی، محاربه، قاچاق سلاح و مهمات، اختلاس، ارتشاء و آدم ربایی، ۶- محکومین به جرایم مستوجب حد شرعی اعدام و رجم مانند زناى محصنه و لواط مشروط بر اینکه جرم آنان با شهادت شهود عادل ثابت شده باشد. از این

رو اعطای عفو خصوصی در جرایم قابل گذشت و حقوق الناس جایز نبوده و تن ها در جرایم غیرقابل گذشت مصداق دارد.

نکته ۱۲۵ - مستند به بند الف ماده ۱۰ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: اگر رفتاری که در گذشته جرم بوده است به موجب قانون لاحق جرم شناخته نشود، حکم قطعی اجرا نمی شود و اگر در جریان اجرا باشد اجرای آن موقوف می شود. در این موارد و هم چنین در موردی که حکم قبلاً اجرا شده است، هیچگونه اثر کیفری بر آن مترتب نیست.

نکته ۱۲۶ - مستند به تبصره ۲ ماده ۱۰۱ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: تأثیر گذشت قیّم اتفاقی منوط به تأیید دادستان است.

نکته ۱۲۷ - با توجه به ماده ۱۰۴ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: علاوه بر جرایم تعزیری مندرج در کتاب دیات و فصل حد قذف این قانون و جرایمی که به موجب قوانین خاص قابل گذشت می باشند جرایم مندرج در قسمت اخیر مواد از کتاب پنجم تعزیرات نیز قابل گذشت محسوب می شوند. با توجه به این ماده برخلاف قانون سابق جرایم مندرج در مواد ۵۵۸ الی ۵۶۶ قانون تعزیرات غیرقابل گذشت محسوب می شوند. از طرفی ماده ۹ قانون طرز جلوگیری از بیماری های آمیزشی و بیماری های واگیردار مصوب ۱۳۲۰ چنین مقرر می دارد: هر کس بداند مبتلا به بیماری آمیزشی واگیر بوده و یا آنکه اوضاع و احوال شخصی او طوری باشد که بایستی حدس بزند که بیماری او واگیر است و به واسطه آمیزش او طرف مقابل مبتلا شود و به مراجع قضایی شکایت کند مبتلا کننده به حبس تأدیبی از سه ماه تا یک سال محکوم می شود. تعقیب فقط در موقعی انجام می گیرد که خواهان خصوصی در بین باشد و در صورتی که خواهان خصوصی شکایت خود را مسترد دارد تعقیب و هم چنین اجرای کیفر موقوف می شود.

نکته ۱۲۸ - مستند به ماده ۱۰۴ ق.م.ا. در ماده ۷۲۸ ق.م.ا سابق مواد ۵۵۸ الی ۵۶۶ قانون تعزیرات که در خصوص اموال تاریخی و فرهنگی است، قابل گذشت محسوب می شدند ولی قانونگذار در قانون جدید کلیه این جرایم مربوط به جرایم را غیر قابل گذشت محسوب کرده است

نکته ۱۲۹ - اگر اجرای تمام یا بقیه مجازات موکول به گذشتن مدت یا رفع مانعی باشد مرور زمان از تاریخ انقضای آن مدت یا رفع مانع محاسبه می شود.

نکته ۱۳۰ - مستند به بند ب ماده ۱۰۹ ق.م.ا.ج.د که به موجب آن جرایم موضوع تبصره ماده ۳۶ در صورتی که مال موضوع جرم کمتر از یک میلیارد ریال باشد مشمول مرور زمان های سه گانه می شود ولی جرم کلاهبرداری که در این تبصره نیامده و در بند ب نیز مطلق آمده است، مطلقاً مشمول مرور زمان نمی شود.

نکته ۱۳۱ - مستند به ماده ۱۱۱ ق.م.ا.ج.د که مقرر می دارد: در موارد تعلیق اجرای مجازات یا اعطای آزادی مشروط در صورت لغو قرار تعلیق یا حکم آزادی مشروط مبدأ مرور زمان تاریخ لغو قرار یا حکم است.

نکته ۱۳۲ - مستند به ماده ۱۱۴ ق.م.ا.ج.د. قرار جرم قذف از آنجایی که حق الناس محض است تحت هیچ شرایطی با توبه برخلاف سرقت حدی چرا که سرقت حدی بعد از تحت تعقیب گرفتن متهم غیرقابل گذشت است و ساقط نمی گردد تحت شرایط مقرر در ماده ۱۱۴ و مواد مربوط به سرقت با توبه قابلیت سقوط دارد. محاربه نیز به موجب تبصره ۱ ماده ۱۱۴ با توبه ساقط می شود.

نکته ۱۳۳ - مستند به ماده ۱۱۴ ق.م.ا.ج.د که مقرر می دارد: در جرایم موجب حد به استثنای قذف و محاربه هرگاه متهم قبل از اثبات جرم توبه کند و ندامت و اصلاح او برای قاضی محرز شود حد از او ساقط می گردد. همچنین اگر جرایم فوق غیر از قذف با اقرار ثابت شده باشد در صورت توبه مرتکب حتی پس از اثبات جرم دادگاه می تواند عفو مجرم را توسط رئیس قوه قضائیه از مقام رهبری درخواست کند.

نکته ۱۳۴ - با توجه به تبصره ۲ ماده ۱۱۴ جدید که مقرر می دارد: در زنا و لواط هرگاه جرم به عنف، اکراه و یا اغفال بزه دیده انجام گیرد، مرتکب در صورت توبه و سقوط مجازات به شرح مندرج در این ماده به حبس یا شلاق تعزیری درجه شش یا هردوی آنها محکوم می شود.

نکته ۱۳۵ - مستند به ماده ۱۱۵ ق.م.ا.ج.د که مقرر می دارد: در جرایم تعزیری درجه شش، هفت و هشت چنانچه مرتکب توبه نماید و ندامت و اصلاح او برای قاضی محرز شود مجازات ساقط می شود. در سایر جرایم موجب تعزیر دادگاه می تواند مقررات راجع به تخفیف مجازات را اعمال نماید.

تبصره ۱- مقررات راجع به توبه درباره کسانی که مقررات تکرار جرایم تعزیری در مورد آنها اعمال می شود جاری نمی گردد.

نکته ۱۳۶ - مستند به ماده ۱۲۲ ق.م.ا که مقرر می دارد: هر کس قصد ارتکاب جرمی کرده و شروع به اجرای آن نماید لکن به واسطه عامل خارج از اراده او قصدش معلق بماند به شرح زیر مجازات می شود ... لذا با توجه به این ماده شرط تحقق شروع به جرم وجود قصد ارتکاب جرم است و همانطور که می دانیم قصد صرفاً در جرایم عمدی قابل تصور است و در جرایم غیرعمدی مواردی مثل بی احتیاطی و بی مبالاتی شرط است که قصد تلقی نمی شوند. لذا همانند قانون سابق شروع به جرم در جرایم غیر عمدی منتفی است.

نکته ۱۳۷ - مستند به تبصره ماده ۱۲۲ ق.م.ا که مقرر می دارد: هرگاه رفتار ارتكابی ارتباط مستقیم با ارتكاب جرم داشته لکن به جهات مادی که مرتکب از آنها بی اطلاع بوده وقوع جرم غیر ممکن باشد (جرم محال)، اقدام انجام شده در حکم شروع به جرم است. همانطور که می دانیم مقصود از جرم محال آن است که قصد مجرمانه مرتکب ممتنع الحصول بوده باشد.

نکته ۱۳۸ - مستند به ماده ۱۲۴ ق.م.ا که مقرر می دارد: هرگاه کسی شروع به جرمی نماید و به اراده خود آن را ترک کند به اتهام شروع به آن جرم تعقیب نمی شود لکن اگر همان مقدار رفتاری که مرتکب شده است جرم باشد به مجازات آن محکوم می شود. لازم به ذکر است که در ق.م.ا سابق اعمال تخفیف مجازات در این موارد وجود داشت ولی در حال حاضر قانونگذار اعمال تخفیف قانونی در این حالت را حذف کرده است.

نکته ۱۳۹ - درست است که قانونگذار در ذیل ماده ۱۲۵ ق.م.ا اشاره ای به تبصره ذیل ماده ۴۲ ق.م.ا سابق ننموده است ولی بایستی توجه داشت که در ماده ۳۸ این قانون به صراحت در بند ح مداخله ضعیف شریک یا معاون در وقوع جرم را جزء جهات تخفیف قضایی دانسته است. تنها تفاوت با قانون سابق در این است که تخفیف مجازات اختیاری است و نه الزامی.

نکته ۱۴۰ - سوء استفاده از قدرت جزء مصادیق جدید معاونت در جرم است که در قانون سابق وجود نداشت.

نکته ۱۴۱ - مستند به صدر ماده ۱۲۷ ق.م.ا که مقرر می دارد: در صورتی که در شرع یا قانون مجازات دیگری برای معاون تعیین نشده باشد مجازات وی به شرح زیر است... بایستی توجه داشت که در ق سابق قانونگذار ابتدا عبارت «قانون» را قبل از شرع آورده بود و بر همین اساس حقوقدانان استدلال می کردند که قانون مقدم بر شرع است ولی در حال حاضر دیگر چنین استدلالی را هم نمی توان پذیرفت.

نکته ۱۴۲ - مستند به ماده ۱۲۹ ق.م.ا که مقرر می دارد: هرگاه در ارتکاب رفتار مجرمانه مرتکب به جهتی از جهات شخصی مانند صغر و جنون قابل تعقیب نباشد یا تعقیب یا اجرای مجازات او به جهتی از این جهات موقوف گردد تأثیری در تعقیب و مجازات معاون جرم ندارد. مقصود از جهات شخصی قابل تعقیب نبودن مباشر جرم همان علل رافع مسئولیت کیفری و مقصود از جهات موقوفی تعقیب یا اجرای مجازات همان موارد مذکور در ماده ۶ ق.ا.د.ک می باشد. ولی در مورد علل موجهه چون اصولاً عمل مباشر جرم تلقی نمی شود لذا معاون جرم نیز قابل تعقیب نیست.

نکته ۱۴۳ - عبارت اخیر ماده ۱۳۰ ق.م.ا مقرر می دارد: در محاربه و افساد فی الارض زمانی که عنوان محارب یا مفسد فی الارض بر سر دسته گروه مجرمانه صدق نماید حسب مورد به مجازات محارب یا مفسد فی الارض محکوم می شود.

نکته ۱۴۴ - ماده ۱۳۲ ق.م.ا که مقرر می دارد: در جرایم موجب حد تعدد جرم موجب تعدد مجازات است مگر در مواردی که جرایم ارتكابی و نیز مجازات آنها یکسان باشد.

نکته ۱۴۵ - با توجه به ماده ۱۳۴ ق.م.ا قانونگذار دیگر فرقی میان تعدد مادی مشابه و مختلف قائل نشده است و در هر دو مورد ملاک دیگری را برای اعمال مقررات تشدید لحاظ کرده است. به این صورت که اگر تعداد جرایم ارتكابی اعم از مشابه و مختلف سه مورد یا کمتر باشد برای هر یک از جرایم حداکثر مجازات را مقرر می کند و در نهایت مجازات اشد شدیدترین جرم را اعمال می کند و دیگر بر خلاف قانون سابق قاضی اختیار تشدید ندارد بلکه باید مجازات را طبق قانون تشدید نماید. و اگر تعداد جرایم ارتكابی بیش از سه جرم باشد مجازات هر یک را بیش از حداکثر مقرر قانونی مشروط به اینکه از حداکثر به علاوه نصف تجاوز ننماید تعیین می کند و در نهایت مجازات اشد شدیدترین جرم را اعمال می کند.

نکته ۱۴۶ - تبصره ماده ۱۳۵ ق.م.ا که مقرر می دارد: در صورتی که جرم حدی از جنس جرم تعزیری باشد مانند سرقت حدی و غیر حدی و یا مانند زنا و روابط نامشروع کمتر از زنا، مرتکب فقط به مجازات حدی (که شدیدتر است) محکوم می شود و مجازات تعزیری، ساقط می گردد مگر در حد قذف که اگر قذف نسبت به شخصی و دشنام به دیگری باشد مرتکب به هر دو مجازات محکوم می شود. در واقع در این حالت قانونگذار مجازات حدی که اشد است را قابل اعمال می داند.

نکته ۱۴۷ - در خصوص مقررات تکرار جرم در جرایم تعزیری ماده ۱۳۷ ق.م.ا چنین مقرر می دارد: هر کس به موجب حکم قطعی به یکی از مجازات های تعزیری از درجه یک تا شش محکوم شود و از تاریخ قطعیت حکم تا حصول اعاده

حیثیت یا شمول مرور زمان اجرای مجازات مرتکب جرم تعزیری درجه یک تا شش دیگری گردد به حداکثر مجازات تا یک و نیم برابر آن محکوم می شود.

نکته ۱۴۸ - مستند به ماده ی ۱۳۷ ق.م.ا. در واقع هرگاه فاصله ای که بین محکومیت اول و ارتکاب جرم ثانی وجود دارد برای تشدید مجازات مرتکب ملحوظ نگردد و همواره مجازات تشدید شود اثر تکرار جرم همیشگی و دائمی است. و آلا هرگاه تا فاصله معینی بعد از محکومیت اول تکرار جرم موجب تشدید گردد اثر تکرار جرم موقتی است. با توجه به ماده ی ۱۳۷ شخص باید از تاریخ محکومیت قطعی تا حصول اعاده حیثیت یا شمول مرور زمان اجرای مجازات مرتکب جرم تعزیری جدید شود تا مجازات تشدید شود.

نکته ۱۴۹ - ماده ۵ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۸۱ که مقرر می دارد: کودک آزاری از جرایم عمومی بوده و احتیاج به شکایت شاکی خصوصی ندارد.

نکته ۱۵۰ - امروزه به طور کلی دو نظام کلی ارزیابی ادله اثبات دعوا در حقوق کشور های مختلف وجود دارد: ۱- نظام ادله ۲- قانونی. نظام ادله معنوی یا اقناع وجدانی. در نظام ادله قانونی نوع ، تعداد و میزان ادله مورد لزوم برای اثبات هر جرم از قبل توسط مقنن تعیین شده است و قاضی به محض تحصیل ادله قانونی مکلف به صدور حکم محکومیت متهم است. و در این نظام قاضی حق ارزیابی و سنجش ادله و انطباق آنها را با ایمان و اعتقاد درونی یا قناعت وجدانی خود ندارد. برخلاف نظام ادله قانونی اصل و مبنای اثبات جرایم در نظام ادله معنوی، اقناع وجدان ، علم ، یقین و اطمینان قاضی است. در این نظام قاضی می تواند از کلیه وسایل و طرق مشروعی که قانون مقرر داشته برای وصول به قناعت وجدانی خود بهره ببرد. درست است که قانونگذار در ماده ۱۶۰ ق.م.ا. جدید اینگونه مقرر کرده است که ادله اثبات جرم عبارت از اقرار، شهادت، قسامه و سوگند در موارد مقرر قانونی و علم قاضی است. ولی در ماده ۱۶۱ به صراحت علم قاضی یا اقناع وجدان قاضی را بر کلیه دلایل اثبات کننده جرم مقدم دانسته است. این ماده چنین مقرر می دارد: " در مواردی که دعوای کیفری با ادله شرعی از قبیل اقرار و شهادت که موضوعیت دارد اثبات می شود، قاضی به استناد آنها رأی صادر می کند مگر اینکه علم به خلاف آن داشته باشد.

نکته ۱۵۱ - مستند به صدر ماده ۱۱۷ ق.م.ا. جدید چنانچه پس از اعمال مقررات راجع به توبه ثابت شود که مرتکب تظاهر به توبه کرده است سقوط مجازات و تخفیفات در نظر گرفته شده ملغی و مجازات اجرا می گردد. در این مورد چنانچه مجازات از نوع تعزیر باشد مرتکب به حداکثر مجازات تعزیری محکوم می گردد.

نکته ۱۵۲- با توجه به اطلاق ماده ۱۲۰ ق.م.ا. جدید که مقرر می دارد: هرگاه وقوع جرم یا برخی از شرایط آن و یا هر یک از شرایط مسئولیت کیفری موجب شبهه یا تردید قرار گیرد و دلیل بر نفی آن یافت نشود حسب مورد جرم یا شرط مذکور ثابت نمی شود.

نکته ۱۵۳- مستند به تبصره ماده ۱۴ ق.م.ا. جدید که مقرر می دارد: چنانچه رابطه علیت بین رفتار شخص حقوقی و خسارت وارد شده احراز شود دیه و خسارت قابل مطالبه خواهد بود. به موجب ذیل این تبصره اعمال مجازات تعزیری بر اشخاص حقوقی مطابق ماده ۲۰ خواهد بود و ماده ۲۰ نیز به ماده ۱۴۳ ق.م.ا. جدید ارجاع داده است. ماده ۲۰ چنین مقرر می دارد: در صورتی که شخص حقوقی بر اساس ماده ۱۴۳ این قانون مسئول شناخته شود با توجه به شدت جرم ارتكابی و نتایج زیان بار آن به یک تا دو مورد از موارد زیر محکوم می شود. در نهایت ماده ۱۴۳ چنین مقرر می دارد: در مسئولیت کیفری اصل بر مسئولیت شخص حقیقی است و شخص حقوقی در صورتی دارای مسئولیت کیفری است که نماینده قانونی شخص حقوقی به نام یا در راستای منافع آن مرتکب جرمی شود.

نکته ۱۵۴- مستند به تبصره ۱ ماده ۲۳ ق.م.ا. جدید که مقرر می دارد: مدت مجازات تکمیلی بیش از دو سال نیست مگر در مواردی که قانون به نحو دیگری مقرر نماید.

نکته ۱۵۵- با توجه به تبصره ۱ ماده ۳۸ ق.م.ا. جدید که مقرر داشته: دادگاه مکلف است جهات تخفیف مجازات را در حکم خود قید کند. عدم قید این جهات می تواند از موارد نقض در دیوان عالی کشور یا دادگاه تجدیدنظر باشد. در خصوص تخلف انتظامی به جهت عدم قید جهات تخفیف می توان به رأی شماره ۱۴۶ - مورخه ۸۰/۴/۶ شعبه ۲ دادگاه عالی انتظامی قضات اشاره کرد که مقرر می دارد: تخلف رئیس دادگاه عمومی از مقررات تبصره ۱ ماده ۲۲ (تبصره ۱ ماده ۳۸ ق مجازات اسلامی) از نظر عدم قید صریح جهات تخفیف مجازات متهم در دادنامه صادره ثابت است. لذا به استناد صدر ماده ۲۰ نظامنامه مراجع تشخیص انواع تقصیرات قضات نامبرده را به توبیخ کتبی با درج در برگ خدمت محکوم می نماید.

نکته ۱۵۶- مستند به ماده ۴۷ ق.م.ا. جدید که مقرر می دارد: صدور حکم و اجرای مجازات در مورد جرایم زیر و شروع به آنها قابل تعویق و تعلیق نیست: الف- جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی کشور، خرابکاری در تأسیسات آب، برق، گاز، نفت و مخابرات. ب- جرایم ساز مان یافته، سرقت مسلحانه یا مقرون به آزار، آدم ربایی و اسید پاشی و...

نکته ۱۵۷- مستند به ماده ۶۰ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: دادگاه می تواند با توجه به اوضاع و احوال وقوع جرم و خصوصیات روانی و شخصیت محکوم او را در مدت آزادی مشروط به اجرای دستورهای مندرج در قرار تعویق صدور حکم ملزم کند. دادگاه دستورهای مذکور و آثار عدم تبعیت از آنها و نیز آثار ارتکاب جرم جدید را در حکم خود قید و به محکوم تفهیم می کند.

نکته ۱۵۸- مستند به ماده ۷۱ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: اعمال مجازات های جایگزین حبس در مورد جرایم علیه امنیت داخلی یا خارجی کشور ممنوع است.

نکته ۱۵۹- مستند به ماده ۸۰ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: چنانچه رعایت مفاد حکم دادگاه از سوی محکوم حاکی از اصلاح رفتار وی باشد دادگاه می تواند به پیشنهاد قاضی اجرای احکام برای یک بار بقیه مدت مجازات را تا نصف آن تقلیل دهد.

نکته ۱۶۰- تبصره ۴ ماده ۸۴ ق.م.ا جدید مقرر می دارد: قاضی اجرای احکام می تواند بنا به وضع جسمانی و نیاز به خدمات پزشکی یا معذوریت های خانوادگی و مانند آنها، انجام خدمات عمومی را به طور موقت و حداکثر تا سه ماه در طول دوره تعلیق نماید یا تبدیل آن را به مجازات جایگزین دیگر به دادگاه صادر کننده حکم پیشنهاد کند.

نکته ۱۶۱- تبصره ۱ ماده ۸۸ ق.م.ا جدید چنین مقرر می دارد: تصمیمات مذکور در بندهای ت و ث فقط درباره اطفال و نوجوانان دوازده تا پانزده سال قابل اجراست. اعمال مقررات بند ث (یعنی نگهداری در کانون اصلاح و تربیت از سه ماه تا یک سال در مورد جرایم تعزیری درجه یک تا پنج) در مورد اطفال و نوجوانانی که جرایم موجب تعزیر درجه یک تا پنج را مرتکب شده اند الزامی است. در واقع با توجه به صدر ماده ۸۸ که اعمال تصمیمات مذکور در این ماده را صرفاً در مورد اطفال و نوجوانان ۹ تا ۱۵ سال تمام شمسوی مقرر داشته است مؤید این مطلب است و ذیل این تبصره نیز استثنایی بر استثنای صدر این تبصره است. چرا که هر چند صدر تبصره گفته که اعمال مقررات بندهای ت و ث فقط در مورد اطفال و نوجوانان ۱۲ تا ۱۵ سال قابل اجراست ولی در مورد اطفال و نوجوانان ۹ تا ۱۵ سال که مرتکب جرایم تعزیری درجه یک تا پنج شده اند اعمال مقررات بند ث الزامی است.

نکته ۱۶۲- مستند به بند الف ماده ۸۹ ق.م.ا.ج.د که مرتکب جرم تعزیری می شوند و سن آنها در زمان ارتکاب بین پانزده تا هجده سال تمام شمسی است مجازات های زیر اجرا می شود: الف- نگهداری در کانون اصلاح و تربیت از دو تا پنج سال در مورد جرایمی که مجازات قانونی آنها تعزیر درجه یک تا سه است.

نکته ۱۶۳- مستند به ماده ۹۳ ق.م.ا.ج.د که مقرر می دارد: دادگاه می تواند در صورت احراز جهات تخفیف (مقرر شده در ماده ۳۸ ق.م.ا.ج.د) مجازات ها را تا نصف حداقل تقلیل دهد و اقدامات تأمینی و تربیتی اطفال و نوجوانان را به اقدام دیگری تبدیل نماید.

نکته ۱۶۴- مستند به ماده ۹۸ ق.م.ا.ج.د که مقرر می دارد: عفو همه آثار محکومیت را منقضی می کند لکن تأثیری در پرداخت دیه و جبران خسارات زیان دیده ندارد.

نکته ۱۶۵- مستند به ماده ۱۰۳ ق.م.ا.ج.د که مقرر می دارد: چنانچه قابل گذشت بودن جرمی در قانون تصریح نشده باشد غیر قابل گذشت محسوب می شود مگر اینکه حق الناس بوده و شرعاً قابل گذشت باشد.

نکته ۱۶۶- مستند به ماده ۱۰۹ ق.م.ا.ج.د که مقرر می دارد: جرایم ذیل مشمول مرور زمان تعقیب، صدور حکم و اجرای مجازات نمی شوند: الف- جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی کشور. ب- جرایم اقتصادی شامل کلاهبرداری و جرایم موضوع تبصره ماده ۳۶ این قانون با رعایت مبلغ مقرر در آن ماده. پ- جرایم موضوع قانون مبارزه با مواد مخدر.

نکته ۱۶۷- درست است که ماده ۱۱۶ به صراحت مقرر داشته که دیه، قصاص، حد قذف و محاربه با توبه ساقط نمی گردد. ولی به موجب تبصره ۱ ماده ۱۱۴ ق.م.ا.ج.د جدید توبه محارب قبل از دستگیری یا تسلط بر او موجب سقوط حد است.

نکته ۱۶۸- مستند به ماده ۱۲۱ ق.م.ا.ج.د که مقرر می دارد: در جرایم موجب حد به استثنای محاربه، افساد فی الارض، سرقت و قذف به صرف وجود شبهه یا تردید و بدون نیاز به تحصیل دلیل حسب مورد جرم یا شرط مذکور ثابت نمی شود.

نکته ۱۶۹- با توجه به بندهای سه گانه ماده ۱۲۲ ق.م.ا.ج.د جدید بایستی گفت که قانونگذار برای کلیه جرایم مقرر در قانون شروع به جرم پیش بینی نکرده است بلکه برای جرایم مهم که مجازات قانونی آنها نسبتاً شدید است شروع به جرم

تعیین شده است. این موارد عبارتند از: ۱- مجازات سلب حیات، حبس دائم و حبس تعزیری درجه یک تا پنج. ۲- قطع عضو و شلاق حدی.

نکته ۱۷۰- مستند به ماده ۱۲۳ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: مجرد قصد ارتکاب جرم و عملیات و اقداماتی که فقط مقدمه جرم است و ارتباط مستقیم با وقوع جرم ندارد، شروع به جرم نیست و از این حیث قابل مجازات نیست. مفهوم مخالف عبارت اخیر این ماده آن است که عملیات مقدماتی در مواردی که عنوان مجرمانه مستقل داشته باشد از آن حیث قابل مجازات است. مصداق بارز مواردی که اقدامات مقدماتی خود جرم مستقل است ماده ۶۶۴ قانون تعزیرات مصوب ۷۵ است که مقرر می دارد: هرکسی عالماً عامداً برای ارتکاب جرمی اقدام به ساخت کلید یا تغییر آن نماید یا هر نوع وسیله ای برای ارتکاب جرم بسازد یا تهیه کند به حبس از سه ماه تا یک سال و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد.

نکته ۱۷۱- مستند به ذیل ماده ۱۲۵ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: در جرایم غیر عمدی نیز چنانچه جرم مستند به تقصیر دو یا چند نفر باشد مقصران شریک در جرم محسوب می شوند و مجازات هر یک از آنان مجازات فاعل مستقل آن است. تبصره ماده نیز مقرر می دارد: اعمال مجازات حدود، قصاص و دیات در مورد شرکت در جنایت با رعایت مواد کتاب های دوم، سوم و چهارم این قانون انجام می گیرد. بنابراین صدر مجازات شرکا در جرایم غیرعمدی تعزیری با توجه به عبارت اخیر ماده مجازات فاعل مستقل است در حالی که مجازات شرکاء در جرایم غیرعمدی حدی و قصاصی و دیاتی تابع مقررات خاصی خواهد بود که در بخش های مختلف قانون به تفکیک ذکر شده است.

نکته ۱۷۲- با توجه به ماده ۱۲۶ ق.م.ا جدید مصادیق معاونت در جرم مذکور و در این ماده حصری بوده و معاونت فقط از طریق این مصادیق قابل تحقق و مجازات است. این مصادیق عبارتند از: ترغیب، تهدید، تطمیع، تحریک، دسیسه، فریب و سوء استفاده از قدرت. ۲- ساختن وسیله ارتکاب جرم یا تهیه وسیله ارتکاب جرم و ارائه طریق ارتکاب جرم. ۳- تسهیل وقوع جرم.

نکته ۱۷۳- یکی از شرایط لازم برای تحقق معاونت در جرم این است که مباشر جرم فعل مجرمانه را انجام دهد یا حداقل شروع به اجرای آن نماید و قابل مجازات باشد و معاونت در جرم مستقلاً در صورت عدم وقوع جرم اصلی جرم نیست.

نکته ۱۷۴- اکثر حقوقدانان معتقدند که مصادیق معاونت در جرم جنبه حصری دارد و معاونت الزاماً باید به یکی از طرق مصرحه در قانون باشد.

نکته ۱۷۵- با توجه به صدر ماده ۱۲۷ ق.م.ا جدید که مقرر داشته: در صورتی که در شرع یا قانون مجازات دیگری برای معاون تعیین نشده باشد مجازات وی به شرح زیر است. بنابراین با توجه به این عبارت اگر در قانون (اعم از قانون تعزیرات و یا قوانین خاص) یا شرع مجازات برای معاونت در جرمی تعیین شده باشد همان مجازات ها اعمال می شود.

نکته ۱۷۶- معاونت در جرم، جرم مستقل و علی حده به شمار نمی آید و اگر قانونی بر جرم بودن عمل وضع و مجازاتی تعیین شود به موجب قانون شریک و معاون هم تعقیب می شوند و اگر قانون راجع به جرمی نسخ شود مجرمیت شریک و معاون هم به موجب همان قانون از بین می رود. بنابراین قانونگذار از سیستم استعاره مجرمیت پیروی می کند. به موجب این سیستم معاونت یک عمل مجرمانه مستقل نمی باشد و تحقق آن مستلزم وجود فعل مجرمانه اصلی است و به دو قسم مطلق و نسبی می باشد. بر اساس سیستم عاریه ای مطلق، معاون همان قدر مسئول است که مباشر مسئول است و بر اساس سیستم عاریه ای نسبی مجازات معاون متناسب با جرم اصلی بوده ولی میزان آن کمتر است. با توجه به بندهای ماده ۱۲۷ به روشنی پیداست که قانونگذار سیستم عاریه ای نسبی را پذیرفته است به خصوص بند ت این ماده که مقرر می دارد: در جرایم موجب تعزیر یک تا دو درجه پائین تر از مجازات جرم ارتكابی.

نکته ۱۷۷- ماده ۱۲۹ ق.م.ا جدید که مقرر داشته در صورتی که مباشر جرم به جهتی از جهات شخصی قابل تعقیب نباشد ناظر به مواردی است که مباشر از عوامل رافع مسئولیت کیفری بهره می برد. در حالی که در صورت وجود یکی از عوامل موجهه جرم در مباشر جرم معاون نیز قابل مجازات نیست چرا که در موارد عوامل موجهه عمل ارتكابی جرم نیست تا معاون قابل مجازات باشد.

نکته ۱۷۸- یکی از شروط تحقق معاونت در جرم این است که عمل معاون به طور کامل انجام شده و در وقوع جرم اصلی موثر باشد. به عبارت دیگر شروع به معاونت به عنوان معاونت در جرم قابل مجازات نیست. فقط در صورتی که اعمال انجام شده جرم مستقلی باشد.

نکته ۱۷۹- همانطور که می دانیم در جرایم مستمر رفتار مجرمانه متهم و قصد او هر آن تجدید می شود بنابراین در خصوص تعیین تاریخ وقوع جرم برای اعمال مجازات بروی در صورتی که رفتار مجرمانه فرد در زمان قانون جدید نیز ادامه داشته باشد قانون جدید(لاحق) اعمال می شود هر چند از قانون سابق شدیدتر باشد. بزه ترک انفاق یک جرم مستمر است که مرتکب آن را در زمان لازم الاجرا شدن قانون جدید نیز ادامه دارد. بنابراین قانون لاحق هر چند شدید در باره ی او اعمال می شود.

نکته ۱۸۰- مستند به ماده ۱۳۰ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: هرکس سردستگی یک گروه مجرمانه را بر عهده گیرد به حداکثر مجازات شدیدترین جرمی که اعضای آن گروه در راستای اهداف همان گروه مرتکب شوند محکوم می گردد مگر آنکه جرم ارتكابی موجب حد یا قصاص یا دیه باشد که در این صورت به حداکثر مجازات معاونت در آن جرم محکوم می شود. در محاربه و افساد فی الارض زمانی که عنوان محارب یا مفسد فی الارض بر سر دسته گروه مجرمانه صدق کند حسب مورد به مجازات محارب یا مفسد فی الارض محکوم می شود.

نکته ۱۸۱- سردستگی دو یا چند نفر در ارتكاب جرم اعم از اینکه عمل آنها شرکت یا معاونت در جرم باشد از علل مشدده مجازات است. لازم به ذکر است که این علل مشدده از نوع اجباری و شخصی است. اجباری است به این خاطر که در قانون اشاره ای به اختیار دادگاه نشده است و شخصی است به این دلیل که تشدید به واسطه خصوصیتی که در مرتکب جرم است اعمال می شود و از سوی دیگر کیفیت مشدده خاص است در مقابل تعدد و تکرار که جزء علل مشدده عام می باشند.

نکته ۱۸۲- مستند به ماده ۱۳۱ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: در جرایم موجب تعزیر هرگاه رفتار واحد دارای عناوین مجرمانه متعدد باشد مرتکب به مجازات اشد محکوم می شود. لازم به ذکر است که در جرایم قصاص نیز قانونگذار در برخی موارد خاص این قاعده را پذیرفته است در این خصوص می توان به مواد ۲۹۷ و ۲۹۸ ق.م.ا جدید اشاره نمود.

نکته ۱۸۳- تبصره ۳ ماده ۱۳۴ ق.م.ا جدید مقرر می دارد: در تعدد جرم در صورت وجود جهات تخفیف دادگاه می تواند مجازات مرتکب را تا میانگین حداقل و حداکثر و چنانچه مجازات فاقد حداقل و حداکثر باشد تا نصف آن تقلیل دهد. ماده ۱۳۹ این قانون نیز تخفیف در تکرار جرم را تحت شرایطی پذیرفته است.

نکته ۱۸۴- تبصره ماده ۱۳۵ ق.م.ا جدید چنین مقرر می دارد: در صورتی که جرم حدی از جنس جرم تعزیری باشد مانند سرقت حدی و سرقت غیرحدی یا مانند زنا و روابط نامشروع کمتر از زنا، مرتکب فقط به مجازات حدی محکوم می شود و مجازات تعزیری ساقط می گردد مگر در حد قذف که اگر قذف نسبت به شخصی و دشنام به دیگری باشد، مرتکب به هر دو مجازات محکوم می گردد.

نکته ۱۸۵- مستند به ماده ۱۳۷ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: هرکس به موجب حکم قطعی به یکی از مجازات های تعزیری از درجه یک تا شش محکوم شود و از تاریخ قطعیت حکم تا حصول اعاده حیثیت یا شمول مرور زمان اجرای مجازات مرتکب جرم تعزیری درجه یک تا شش دیگری گردد به حداکثر مجازات تا یک و نیم برابر آن محکوم می شود.

نکته ۱۸۶- مستند به ماده ۱۴۳ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: در مسئولیت کیفری اصل بر مسئولیت شخص حقیقی است و شخص حقوقی در صورتی دارای مسئولیت کیفری است که نماینده قانونی شخص حقوقی به نام یا در راستای منافع آن مرتکب جرمی شود.

نکته ۱۸۷- مستند به تبصره ۱ ماده ۱۵۰ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: هرگاه مرتکب یکی از جرایم موجب حد پس از صدور حکم قطعی دچار جنون شود حد ساقط نمی شود.

نکته ۱۸۸- مقصود از اکراه غیر قابل تحمل همان اکراهی است که قصد را زائل کند و به حد اجبار برسد. ماده ۱۵۱ ق.م.ا جدید در این خصوص چنین مقرر می دارد: هرگاه کسی بر اثر اکراه غیرقابل تحمل مرتکب رفتاری شود که طبق قانون جرم محسوب می شود، مجازات نمی گردد.

نکته ۱۸۹- مستند به ماده ۱۵۲ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: هرکس هنگام بروز خطر شدید فعلی یا قریب الوقوع از قبیل آتش سوزی، سیل، طوفان، زلزله یا بیماری به منظور حفظ نفس یا مال خود یا دیگری مرتکب رفتاری شود که طبق قانون جرم محسوب می شود قابل مجازات نیست مشروط بر اینکه خطر را عمداً ایجاد نکند و رفتار ارتكابی با خطر موجود متناسب و برای دفع آن ضرورت داشته باشد.

نکته ۱۹۰- مقصود از علل تام رافع مسئولیت یا علل رافع مسئولیت مطلق مواردی است که غالباً موجب رفع شدن مسئولیت کیفری می شود مثل صغر و جنون و اجبار. در حالی که علل نسبی رافع مسئولیت مثل خواب، بیهوشی، مستی و

... تحت شرایطی و در برخی موارد موجب رفع شدن مسئولیت کیفری می شود. ماده ۱۵۳ مؤید این مطلب است. این ماده چنین مقرر می دارد: هرکس در حال خواب، بیهوشی و مانند آنها مرتکب رفتاری شود که طبق قانون جرم محسوب می شود مجازات نمی گردد مگر اینکه شخص با علم به اینکه در حال خواب یا بیهوشی مرتکب جرمی می شود عمداً بخوابد و یا خود را بیهوش کند.

نکته ۱۹۱- مستند به ماده ۱۵۴ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: مستی و بی ارادگی حاصل از مصرف اختیاری مسکرات، مواد مخدر و روانگردان و نظایر اینها مانع مجازات نیست مگر اینکه ثابت شود مرتکب حین ارتکاب جرم به طور کلی مسلوب الاختیار بوده است. لکن چنانچه ثابت شود مصرف این مواد به منظور ارتکاب جرم یا با علم به تحقق آن بوده است و جرم مورد نظر واقع شود به مجازات هر دو جرم محکوم می شود.

نکته ۱۹۲- مستند به تبصره ۲ ماده ۱۵۶ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: هرگاه اصل دفاع محرز باشد ولی رعایت شرایط آن محرز نباشد اثبات عدم رعایت شرایط دفاع بر عهده مهاجم است

نکته ۱۹۳- تبصره ۳ ماده ۱۵۶ چنین مقرر می دارد: در موارد دفاع مشروع دیه نیز ساقط است جز در مورد دفاع در مقابل تهاجم دیوانه که دیه از بیت المال پرداخت می شود.

نکته ۱۹۴- مقنن در ذیل ماده ۱۵۷ ق.م.ا نامی از آزادی تن نبرده است و لذا در مواردی که خوف تعرض به آزادی تن باشد دفاع حتی در صورتی که قوای مزبور از حدود وظیفه خود خارج شوند مطلقاً مجاز نیست. ذیل این ماده چنین مقرر می دارد:... لکن هرگاه قوای مزبور از حدود وظیفه خود خارج شوند و حسب ادله و قرائن موجود خوف آن باشد که عملیات آنان موجب قتل، جرح، تعرض به عرض یا ناموس یا مال گردد دفاع جایز است.

نکته ۱۹۵- مستند به ماده ۱۵۹ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: هرگاه به امر غیرقانونی یکی از مقامات رسمی جرمی واقع شود آمر و مأمور به مجازات مقرر در قانون محکوم می شوند لکن مأموری که امر آمر را به علت اشتباه قابل قبول و به تصور اینکه قانونی است اجرا کرده باشد مجازات نمی شود و در دیه و ضمان مالی تابع مقررات مربوطه است.

نکته ۱۹۶- اکراهی که رافع مسئولیت کیفری محسوب می شود لزوماً و عادتاً باید قابل تحمل نباشد یا به عبارتی به حد الجاء رسیده و قصد را زائل کند و اکراهی که فقط رضا در آن وجود ندارد رافع مسئولیت کیفری نیست.

نکته ۱۹۷- مستند به ماده ۱۶۲ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: هرگاه ادله ای که موضوعیت دارد فاقد شرایط شرعی و قانونی لازم باشد می تواند به عنوان اماره قضایی مورد استناد قرار گیرد مشروط بر اینکه همراه با قرائن و امارات دیگر موجب علم قاضی شود.

نکته ۱۹۸- ماده ۱۶۳ ق.م.ا مقرر می دارد: اگر پس از اجرای حکم دلیل اثبات کننده جرم باطل گردد مانند آنکه در دادگاه مشخص شود که مجرم شخص دیگری بوده یا اینکه جرم رخ نداده است و متهم به علت اجرای حکم دچار آسیب بدنی، جانی یا خسارت مالی شده باشد، کسانی که ایراد آسیب یا خسارت مذکور مستند به آنان است اعم از ادا کننده سوگند، شاکی یا شاهد حسب مورد به قصاص یا پرداخت دیه یا تعزیر مقرر در قانون و جبران خسارت مالی محکوم می شود.

نکته ۱۹۹- ماده ۱۶۵ چنین مقرر می دارد: اظهارات وکیل علیه موکل و ولی و قیم علیه مولی علیه، اقرار محسوب نمی شود. تبصره- اقرار به ارتکاب جرم قابل توکیل نیست

نکته ۲۰۰- مستند به ماده ۱۷۲ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: در کلیه جرایم یک بار اقرار کافی است مگر در جرایم زیر که نصاب آنها به شرح زیر است: الف- چهار بار در زنا، لواط، تفخیز و مساحقه. ب- دوبار در شرب خمر، قوادی، قذف و سرقت مستوجب حد.

نکته ۲۰۱- با توجه به ماده ۱۷۳ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: انکار بعد از اقرار موجب سقوط مجازات نیست به جز در اقرار به جرمی که مجازات آن رجم یا حد قتل است که در این صورت در هر مرحله ولو در حین اجرا مجازات مزبور ساقط و به جای آن در زنا و لواط صد ضربه شلاق و در غیر آنها حبس تعزیری درجه پنج ثابت می شود.

نکته ۲۰۲- مستند به ماده ۱۷۸ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: شهادت مجنون ادواری در حال افاقه پذیرفته می شود مشروط بر آنکه تحمل شهادت نیز در حال افاقه بوده باشد.

نکته ۲۰۳- مستند به ماده ۱۸۶ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: چنانچه حضور شاهد متعذر باشد گواهی به صورت مکتوب، صوتی تصویری زنده و یا ضبط شده با احراز شرایط و صحت انتساب معتبر است.

نکته ۲۰۴- ماده ۱۸۹ ق.م.ا جدید مقرر می دارد: جرایم موجب حد و تعزیر با شهادت بر شهادت اثبات نمی شود لکن قصاص، دیه و ضمان مالی با آن قابل اثبات است.

نکته ۲۰۵- مستند به ماده ۱۹۰ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: در صورتی که شاهد اصلی پس از اقامه شهادت به وسیله شهود فرع و پیش از صدور رأی منکر شهادت شود گواهی شهود فرع از اعتبار ساقط می شود اما بر انکار پس از صدور حکم اثری مترتب نیست.

نکته ۲۰۶- مستند به ماده ۱۹۲ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: قاضی مکلف است حق جرح و تعدیل شهود را به طرفین اعلام کند.

نکته ۲۰۷- مستند به ماده ۱۹۵ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: در اثبات جرح یا تعدیل شاهد ذکر اسباب آن لازم نیست و گواهی مطلق به تعدیل یا جرح کفایت می کند مشروط بر آنکه شاهد دارای شرایط شرعی باشد. لذا با وجود این ماده، ماده ۱۷۰ ق.ا.د.ک قید می خورد. ماده ۱۷۰ چنین مقرر می دارد: در اثبات جرح یا تعدیل شاهد ذکر اسباب آن لازم نیست بلکه گواهی مطلق به تعدیل یا جرح کفایت می کند.

نکته ۲۰۸- مستند به ماده ۱۹۶ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: هرگاه گواهی شهود معرفی شده در اثبات جرح یا تعدیل شاهد با یکدیگر معارض باشد از اعتبار ساقط است.

نکته ۲۰۹- با توجه به ماده ۱۹۸ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: رجوع از شهادت شرعی قبل از اجرای مجازات موجب سلب اعتبار شهادت می شود و اعاده شهادت پس از رجوع از آن مسموع نیست. لذا رجوع از شهادت حتی پس از صدور حکم قطعی و قبل از اجرای مجازات موجب سلب اعتبار از شهادت می شود. به طریق اولی تا وقتی که حکم قطعی صادر نشده است رجوع از شهادت موجب بی اعتبار شدن شهادت می گردد.

نکته ۲۱۰- با توجه به عموم و اطلاق صدر ماده ۱۹۹ ق.م.ا جدید که مقرر داشته: نصاب شهادت در کلیه جرایم دو شاهد مرد است از طرفی با توجه به ق.م.ا سابق که شهادت زنان به همراه شهادت مردان را صرفاً در جرم زنا موجب اثبات جرم دانسته بود و صراحتاً در جرم لواط مقرر کرده بود که لواط با شهادت زنان به همراه شهادت مردان قابل اثبات نیست. از این رو برای تفسیر ابهام موجود در این ماده باید از ق.م.ا سابق استفاده نمود. ماده ۷۴ ق.م.ا سابق مقرر می داشت:

زنا چه موجب حد جلد باشد و چه موجب حد رجم با شهادت چهار مرد عادل یا سه مرد عادل و دو زن عادل ثابت می شود. از طرفی ماده ۷۵ این قانون مقرر می داشت: در صورتی که زنا فقط موجب حد جلد باشد به شهادت دو مرد عادل به همراه چهار زن عادل نیز ثابت می شود. در نهایت ماده ۷۶ چنین مقرر می داشت: شهادت زنان به تنهایی یا با انضمام شهادت یک مرد عادل زنا را ثابت نمی کند بلکه در مورد شهود مذکور حد قذف طبق احکام قذف جاری می شود. از این رو و از آنجا که قانونگذار در قسمت آخر ماده ۱۹۹ فقط تصریح کرده که دیات با شهادت یک شاهد مرد و دو شاهد زن نیز قابل اثبات است لذا بایستی گفت که سایر جرایم به استثنای زنا و دیه با شهادت زنان چه به تنهایی و چه به انضمام شهادت مردان قابل اثبات نیست.

نکته ۲۱۱- چرا که صدر ماده ۱۹۹ مقرر داشته: نصاب شهادت در کلیه جرایم دو شاهد مرد است. از طرفی ذیل این ماده چنین مقرر داشته: ... جنایات موجب دیه با شهادت یک شاهد مرد و دو شاهد زن نیز قابل اثبات است.

نکته ۲۱۲- با توجه به ماده ۲۰۳ ق.م.ا.ج جدید که مقرر می دارد: ... و در صورت نیاز به تغلیظ و قبول اداکننده سوگند، دادگاه کیفیت ادای آن را از حیث زمان، مکان، الفاظ و مانند آنها تعیین می کند.

نکته ۲۱۳- مستند به ماده ۲۰۸ ق.م.ا.ج جدید که مقرر می دارد: حدود و تعزیرات با سوگند نفی یا اثبات نمی شود. لکن قصاص، دیه، ارش و ضرر و زیان ناشی از جرایم مطابق مقررات این قانون با سوگند اثبات می گردد.

نکته ۲۱۴- مستند به ماده ۲۰۲ ق.م.ا.ج جدید که مقرر می دارد: اداکننده سوگند باید عاقل، بالغ، قاصد و مختار باشد.

نکته ۲۱۵- مستند به ماده ۲۱۱ ق.م.ا.ج جدید که مقرر می دارد: ... در مواردی که مستند حکم علم قاضی است وی موظف است قرائن و امارات بین مستند علم خود را به طور صریح در حکم قید کند.

نکته ۲۱۶- تبصره ماده ۲۱۱ مقرر میدارد: مواردی از قبیل نظریه کارشناس، معاینه محل، تحقیقات محلی، اظهارات مطلع، گزارش ضابطان و سایر قرائن و امارات که نوعاً علم آور باشند می تواند مستند علم قاضی قرار گیرد.

نکته ۲۱۷- مستند به تبصره ماده ۲۱۱ ق.م.ا.ج جدید که مقرر می دارد: مواردی از قبیل نظریه کارشناسی، معاینه محل، تحقیقات محلی، معاینه محلی، اظهارات مطلع، گزارش ضابطان و سایر قرائن و امارات که نوعاً علم آور باشند می تواند

مستند علم قاضی قرار گیرد. در هر حال مجرد علم استنباطی که نوعاً موجب یقین قاضی نمی شود، نمی تواند ملاک صدور حکم باشد.

نکته ۲۱۸- با توجه به ماده ۲۱۲ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: در صورتی که علم قاضی با ادله قانونی دیگر در تعارض باشد اگر علم بین باقی بماند آن ادله برای قاضی معتبر نیست و قاضی با ذکر مستندات علم خود و جهات رد ادله دیگر رأی صادر می کند. چنانچه برای قاضی علم حاصل نشود ادله قانونی معتبر است و بر اساس آنها رأی صادر می شود.

نکته ۲۱۹- مستند به تبصره ۱ ماده ۲۱۸ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: در جرایم محاربه و افساد فی الارض و جرایم منافی عفت با عنف و اکراه، ربایش یا اغفال صرف ادعا سقوط حد نیست و دادگاه موظف به بررسی و تحقیق است.

نکته ۲۲۰- با توجه به ماده ۲۱۹ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: دادگاه نمی تواند کیفیت، نوع، میزان حدود شرعی را تغییر یا مجازات را تقلیل دهد یا تبدیل یا ساقط نماید. این مجازات ها تنها از طریق توبه و عفو به کیفیت مقرر در این قانون قابل سقوط، تبدیل و یا تقلیل است.

نکته ۲۲۱- با توجه به ماده ۲۲۰ ق.م.ا جدید که در تعارض آشکار با اصل قانونی بودن جرم و مجازات است که هم در قانون اساسی و هم در قانون مجازات اسلامی جدید به صراحت ذکر شده است. این ماده چنین مقرر می دارد: در مورد حدودی که در این قانون ذکر نشده است طبق اصل ۱۶۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران عمل می شود. (لازم به ذکر است که در اصل ۱۶۷ قانون اساسی اختیار رجوع به شرع به قاضی داده شده است.

نکته ۲۲۲- با توجه به تبصره ۲ ماده ۲۲۱ ق.م.ا جدید: هر گاه طرفین یا یکی از آنها نابالغ باشد زنا محقق است لکن نابالغ مجازات نمی شود..... لذا با توجه به این ماده بالغ بودن هر دو یا یکی از طرفین شرط تحقق زنا نیست.

نکته ۲۲۳- با توجه به ماده ۲۲۵ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: حد زنا برای زانی محصن و زانیه محصنه رجم است. در صورت عدم امکان اجرای رجم با پیشنهاد دادگاه صادر کننده حکم قطعی و موافقت رئیس قوه قضائیه چنانچه جرم با بینه ثابت شده باشد موجب اعدام زانی محصن و زانیه محصنه است و در غیر این صورت موجب صد ضربه شلاق برای هر یک می باشد.

نکته ۲۲۴- با توجه به بند الف و ب ماده ۲۲۶، برای تحقق احسان در مرد خود او باید عاقل و بالغ باشد و بالغ ب و دن زن او کفایت می کند. و برای تحقق احسان در زن بلوغ و عقل در خود او شرط است ولی بالغ بودن شوهر او کفایت می کند و نیازی به وجود عقل نیست.

نکته ۲۲۵- مستند به ماده ۲۲۷ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: اموری از قبل مسافرت، حبس، حیض، نفاس، بیماری مانع از مقاربت یا از « بیماری ای که موجب خطر برای طرف مقابل می گردد مانند ایدز و سفلیس، زوجین را از احسان خارج می کند. با توجه به این ماده و وجود اصطلاح " از قبیل " بایستی گفت که موارد مذکور در این ماده حصری نبوده و تمثیلی است.

نکته ۲۲۶- با توجه به ماده ۲۳۴ ق.م.ا جدید و بر خلاف قانون سابق صرفاً در صورتی که فاعل دارای شرایط احسان باشد یا با عنف و اکراه اقدام به لواط نماید مجازات او اعدام است. لذا در صورتی که فاعل دارای شرایط احسان نباشد و یا با رضایت اقدام به لواط کرده باشد مجازات او صرفاً صد ضربه شلاق است.

نکته ۲۲۷- با توجه به تبصره ۲ ماده ۲۴۲ که مقرر می دارد: در قوادی تکرار عمل شرط تحقق جرم نیست، از طرفی جرم به عادت جرمی است که در آن تکرار عمل شرط تحقق جرم است مثل تکدی و ولگردی.

نکته ۲۲۸- با توجه به ماده ۲۴۳ که مقرر داشته: حد قوادی بر ای مرد هفتاد و پنج ضربه شلاق است و برای بار دوم علاوه بر هفتاد و پنج ضربه شلاق به عنوان حد به تبعید تا یک سال نیز محکوم می شود که مدت آن را قاضی مشخص می کند و برای زن فقط هفتاد و پنج ضربه شلاق است.

نکته ۲۲۹- با توجه به ماده ۲۴۵ ق.م.ا جدید که مقرر می دارد: قذف عبارت است از نسبت دادن زنا یا لواط به شخص دیگر هر چند مرده باشد. با توجه به این ماده مقذوف می تواند مرده یا زنده باشد.

نکته ۲۳۰- با توجه به ماده ۲۵۳ ق.م.ا جدید که مقرر داشته: هر گاه کسی زنا یا لواطی که موجب حد نیست مانند زنا یا لواط در حال اکراه یا عدم بلوغ را به دیگری نسبت دهد به سی و یک تا هفتاد و چهار ضربه شلاق تعزیری درجه شش محکوم می شود.

نکته ۲۳۱ - مجازات ساب النبی در ماده ۲۶۲ به عنوان حد، اعدام است. این ماده مقرر می‌دارد: هرکس پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و سلم و یا هر یک از انبیاء عظام الهی را دشنام دهد یا قذف کند ساب النبی است و به اعدام محکوم می‌شود.

نکته ۲۳۲ - با توجه به بند ب ماده ۲۶۸ ق.م.ا.ج.د که مقرر داشته: مال مسروق در حرز باشد. لازم به ذکر است که قانون سابق مقرر داشته بود که مال توسط مالک یا مأذون از طرف مالک در حرز گذاشته شده باشد ولی قانونگذار در قانون جدید چنین قیدی را حذف نموده است.

نکته ۲۳۳ - با توجه به ماده ۲۷۵ ق.م.ا.ج.د: هر گاه دو نفر یا بیشتر به طور مشترک مالی را بر بایند باید سهم جداگانه هر یک از آنها به حد نصاب برسد.

نکته ۲۳۴ - با توجه به ماده ۲۷۷ ق.م.ا.ج.د که مقرر داشته: هر گاه شریک یا صاحب حق بیش از سهم خود سرقت نماید و مازاد بر سهم او به حد نصاب برسد مستوجب حد است.

نکته ۲۳۵ - با توجه به تبصره ۲ ماده ۲۷۸ ق.م.ا.ج.د که مقرر داشته: در مورد بند پ (در مرتبه سوم حبس ابد) این ماده و سایر حبس‌هایی که مشمول عنوان تعزیر نیست هر گاه مرتکب حین اجرای مجازات توبه کند و مقام رهبری آزادی او را مصلحت بداند با عفو ایشان از حبس آزاد می‌شود. هم چنین مقام رهبری می‌تواند مجازات او را به مجازات تعزیری دیگری تبدیل نماید. با توجه به عبارت اخیر این تبصره که به صورت مطلق این اختیار را به مقام رهبری داده است باید گفت که هیچ گونه شرطی برای این تبدیل نیاز نیست، حتی توبه مرتکب و مقام رهبری در این خصوص اختیار تام دارد.

نکته ۲۳۶ - با توجه به ماده ۲۸۱ ق.م.ا.ج.د، شرط محارب محسوب شدن سارقان، راهزنان و قاچاقچیان آن است که دست به سلاح برده و از این طریق موجب سلب امنیت مردم و راه‌ها شوند.

نکته ۲۳۷ - با توجه به ماده ۲۸۴، مدت نفی بلد می‌تواند بیشتر از یک سال باشد ولی کمتر از یک سال نیست.

نکته ۲۳۸ - با توجه به ماده ۲۸۸ ق.م.ا.ج.د، مجازات قیام مسلحانه بر اساس جمهوری اسلامی ایران در صورت دستگیری قبل از درگیری و استفاده از سلاح کاهش یافته و از نوع تخفیف قانونی محسوب می‌شود.

نکته ۲۳۹ - مستند به ماده ۶۴۹ قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ که مقرر می دارد: هرکس در دعوی حقوقی یا جزایی که قسم متوجه او شده باشد سوگند دروغ یاد نماید به شش ماه تا دو سال حبس محکوم خواهد شد. از طرفی به موجب نظریه مشورتی اداره حقوقی سوگند دروغ وقتی قابل تعقیب است که دروغ بودن آن توسط دادگاه احراز شود.

نکته ۲۴۰ - رأی وحدت رویه ۵۶/۷۱ - ۷۱/۱۲/۲ و ماده ۱۱ قانون آئین دادرسی کیفری از جمله موارد استثناء در خصوص جرم سرقت می باشد. (ماده ۶۶۷ ق.م.ا).

Lawyer.keshvari@yahoo.com